

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

Katedra právních dějin

Autor: **Markéta Mlezivová**

Název práce: **Ústavněprávní vývoj Španělska v 19. století**

Vedoucí diplomové práce: **Doc. JUDr. Radim Seltenreich**

Diplomová práce 2009/2010

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně za použití zdrojů a literatury v ní uvedených.

V Praze dne 31.srpna 2010

Markéta Mlezivová

Poděkování:

Děkuji panu docentovi Radimu Seltenreichovi za metodické vedení práce a cenné rady a připomínky.

Obsah

Obsah	4
1 Úvod	1
2 Politicko-sociální situace ve Španělsku v 19. Století	4
2.1 „Ancient régime“ (starý režim) ve Španělsku	4
2.2 Konzervativci, liberálové a buržoazní revoluce	5
3 Bayonnské statuty	8
3.1 Historický kontext: napoleonská invaze, bayonnské abdikace a povstání v Aranjuez..	8
3.2 Charakteristika bayonnských statutů	9
3.3 Státní instituce	9
3.3.1 Koruna	9
3.3.2 Ministerstva, senát a státní rada	10
3.3.3 Kortesy	11
3.3.4 Soudy	12
3.3.5 Hospodářství	13
3.3.6 Práva a svobody	13
3.4 Názory na přijetí statutů	14
4 Ústava z roku 1812	16
4.1 Historický kontext: Od povstání 2. května 1808 do vyhlášení Cádizské ústavy	16
4.2 Charakteristika ústavy	17
4.3 Rozdělení mocí a státní instituce	19
4.3.1 Moc výkonná: Koruna a ministři	19
4.3.2 Moc zákonodárná a kortesy	21
4.3.3 Soudnictví	23
4.4 Správa	24
4.5 Občanská práva, svobody a povinnosti	24
4.6 Vliv ústavy z roku 1812 na americké kolonie	26
4.7 Odvolání ústavy, absolutistické šestiletí, souboj mezi liberály a absolutisty	27
4.8 Liberální tříletí a znovuyhlášení Cádizské ústavy	29
4.9 Návrat absolutismu	30
5 Královnin statut z roku 1834	32

5.1	Válka o následnictví a přechod k liberálnímu režimu	32
5.2	Charakteristika královnina statutu z roku 1834	32
5.3	Státní orgány	33
5.3.1	Král a rada ministrů	33
5.3.2	Kortesy	34
5.3.3	Absence katalogu práv a svobod.....	35
5.4	Situace po přijetí statutu do povstání v La Granja	36
6	Ústava z roku 1837.....	38
6.1	Charakteristika ústavy.....	38
6.2	Státní orgány	38
6.2.1	Moc výkonná: král a ministři.....	39
6.2.2	Moc zákonodárná: kortesy.....	39
6.2.3	Moc soudní.....	40
6.3	Práva a svobody	40
6.4	Otázka amerických kolonií	42
6.5	Období regentství a vláda progresistů do nástupu umírněných.....	42
7	Ústava z roku 1845.....	44
7.1	Charakteristika ústavy.....	44
7.2	Státní orgány a dělba moci.....	44
7.2.1	Moc výkonná král a vláda.....	45
7.2.2	Kortesy	45
7.2.3	Místní samospráva	46
7.2.4	Správa soudnictví	46
7.3	Práva a svobody	47
8	Politicko-správní centralismus a pokus o Ústavní návrh z roku 1852.....	48
8.1	Ústavní návrh z roku 1852	48
9	Progresistické dvouletí (1854-1856) a nevyhlášená ústava z roku 1856.....	50
9.1	Nevyhlášená konstituce z roku 1856	50
9.2	Charakteristika ústavy.....	50
9.2.1	Král a vláda	51
9.2.2	Kortesy	52
9.2.3	Moc soudní.....	52
9.3	Práva a svobody	53

9.4	Královský dekret z roku 1856 a obnovení platnosti konstituce z roku 1845	53
10	Slavná revoluce roku 1869, odchod Isabely II. a „revoluční šestiletí“ do r. 1874 a Ústava z roku 1869.....	55
10.1	Charakteristika ústavy.....	55
10.2	Státní instituce a dělba moci.....	56
10.2.1	Moc výkonná, král a vláda.....	57
10.2.2	Moc zákonodárná: kortesy.....	57
10.2.3	Moc soudní.....	58
10.3	Práva a svobody	58
11	Návrh federální ústavy z roku 1873	59
11.1	Historické okolnosti: Abdikace Amadea Savojského a vyhlášení 1. Španělské republiky 59	
11.2	Charakteristika ústavy.....	59
11.3	Dělba moci a stání orgány.....	60
11.3.1	Prezident	60
11.3.2	Moc výkonná.....	61
11.3.3	Kortesy	61
11.3.4	Moc soudní a kontrola ústavnosti.....	62
11.4	Práva a svobody	62
11.5	Neúspěch konstitučního návrhu	62
12	Pád 1. republiky a období restaurace monarchie a Ústava z roku 1876.....	63
12.1	Charakteristika ústavy.....	63
12.2	Státní instituce a dělba moci.....	64
12.2.1	Moc výkonná: král a vláda.....	64
12.2.2	Moc zákonodárná a kortesy.....	65
12.2.3	Soudnictví.....	66
12.3	Práva a svobody	66
12.4	Systém dvou stran.....	67
13	Závěr 19. století a krize roku 1898	69
14	Závěr.....	70
15	Seznam literatury	72
16	Abstract	74

1 Úvod

Devatenácté století ve Španělsku je obdobím plným významných historických událostí, politických zvrátů, počíná napoleonskou invazí a následnou válkou za nezávislost a uzavírá se takzvanou tragédií roku 1898. Celé století je provázeno vážnými sociálními problémy a ideologickými tenzemi mezi liberály, konzervativci absolutisty, mezi stoupenci tradiční vlády a příznivci kolektivní společenské smlouvy a suverenity lidu. Mezi lety 1808 a 1874 docházelo ke změnám vlád převážně ozbrojenými konflikty či konspiracemi, což bylo způsobeno skutečností, že málokterý panovník vládl v souladu s původní ústavou a nechával si ústavu přizpůsobit svým potřebám. Politické strany, které nebyly u moci, tak neměly příliš možností, jak kontrolovat vládu. Jediným východiskem byla často aliance s nespokojenými skupinami podporovanými vojskem a svrhnout vládu násilím.¹

Během devatenáctého je století absolutistický režim postupně nahrazen liberálním státem. V devatenáctém století již můžeme hovořit o počátcích moderní ústavnosti. Dějiny konstitucionalismu v devatenáctém lze rozdělit na několik základních period. Jedná se období od roku 1808, kdy byly přijaty Bayonnské statuty, během tohoto období se začaly profilovat politické směry, které měly později značný význam na vývoj konstitucionalismu. Následovalo období počátků konstitucionalismu, kdy byla v roce 1812 přijata 1. Španělská ústava, pro tuto periodu je charakteristická nesouvislá platnost Cádizské ústavy a dočasný návrat absolutismu.

Od roku 1833 do roku 1868 za vlády Isabely II. byly přijaty tři ústavní texty: Královský statut z roku 1834, který byl konzervativního charakteru, následovala progresivistická ústava roku 1837, již vystřídala opět konzervativní ústava z roku 1845, v tomto období byl také, spolu s osmi základními zákony, sepsán ústavní návrh z roku 1852 a nevyhlášená ústava z roku 1856, oba tyto dokumenty se opíraly o myšlenky takzvaného „moderantismu“. Během takzvaného revolučního šestiletí, které trvalo od roku 1868 do roku 1874, byla přijata ústava roku 1869, během období první republiky vznikl pouze konstituční návrh 1873, který však nebyl přijat.

---

¹ RINGROSE, David, *España 1700-1900-el mito del fracaso*, Madrid, Alianza Universidad, 1996, str. 433-438.

Poslední periodou je období takzvané restaurace monarchie, na jejímž počátku byla přijata konzervativní konstituce z roku 1876, platná až do roku 1923. Závěr století byl provázen dekadencí, která vyvrcholila krizí takzvanou tragédií roku 1898, kdy Španělsko přišlo o poslední zbytky svých kolonií.

Devatenácté století je pro právní vývoj Španělska významné také díky značnému kodifikačnímu úsilí, jehož výsledkem bylo přijetí Občanského zákoníku, Občanského soudního řádu, Obchodního zákoníku, Trestního zákoníku a Trestnímu řádu.

V následujícím textu se zaměříme na jednotlivé ústavy a historické okolnosti, za nichž byly konstituce přijaty. Rozbor ústav se zaměřuje zejména na vývoj pojetí jednotlivých mocí ve státě, ústavní principy a úpravu lidských práv a svobod.

2 Politicko-sociální situace ve Španělsku v 19. Století

2.1 „Ancient régime“ (starý režim) ve Španělsku

Na počátku devatenáctého století lze ve Španělsku ještě hovořit o takzvaném „starém režimu“, který byl postupně nahrazen liberálním státem, i když k tomu došlo ve srovnání s ostatními evropskými zeměmi o něco později.

Starý režim je charakterizován několika znaky, z nichž nejvýznamnějšími jsou absolutistický režim, stavovská společnost a rurální charakter společnosti.

Absolutistický režim ve Španělsku byl ztělesněn absolutní monarchií, v níž byl král nositelem svrchovanosti, v jeho rukou se soustřeďovala moc zákonodárná, výkonná a soudní. Podíl na moci jiných orgánů nebyl zakotven právem, ale uskutečňoval se pouze na základě delegace panovníka. Neexistovala dělba moci typická pro liberální stát a osoby vykonávající funkci na základě delegace se mohly podílet na všech třech mocích.

Stavovská společnost byla tvořena šlechtou, kněžským stavem a třetím stavem – buržoazií.²

Šlechta se podílela na vládě a vojenských aktivitách. Církev měla dbát o spásu duší, sledovala vybočující chování a podílela se na trestech za delikty týkající se veřejného vyjadřování názorů.

V rukou šlechty a církve se soustřeďovala většina statků, především půdy. Zbytek populace pracoval na půdě, která mu nepatřila nebo se živil řemeslnou výrobou, malými živnostmi. Daň odváděná církvi byla velmi vysoká a nerovnoměrně rozdělená.

Jak již bylo řečeno výše, společnost „starého režimu“ byla především zemědělská. S půdou však nebylo možné volně obchodovat. Kromě již výše zmíněné půdy církevní

---

² Pro společenské struktury západoevropských zemí 19. století se ustálila určitá terminologie. V případě Španělska je však třeba mít neustále na zřeteli specifickou jeho společenského spektra. Kromě Barcelony a Cádizu neexistovala prakticky buržoazie ve smyslu té, která převzala politickou moc v západní Evropě v posledních desetiletích 18. století a v prvních dekádách 19. století. In UBIETO ARTETA, Antonio, *Dějiny Španělska*, Praha, Lidové noviny, 1995, str. 381

patřily pozemky pánům, majitel panství mohl na základě královského povolení vykonávat pravomoci, které náležely státu, jako například soudnictví. Další část půdy byla vázána takzvaným „zákonem nejstaršího“ (ley de mayorazgo), který omezoval volné zcizování půdy, která mohla být převedena pouze jako dědictví určené pro nejstaršího syna rodiny, což vedlo k tomu, že půda zůstávala v rukou stejných rodin.

Tato právní úprava režimů držby půdy působila mnoho problémů, půda byla jen obtížně převoditelná, což znemožňovalo její efektivní využití. Na konci osmnáctého století vzrostl počet obyvatel a již nebylo možno uspokojit poptávku po zemědělských výrobcích, půda byla tedy během devatenáctého století přes odpor církve a šlechty z výše zmíněných režimů vyvázána.

Dalším problémem byla národnostní nesourodost, Španělsko bylo tvořeno poměrně velkým množstvím území s rozdílnou kulturní, lingvistickou a právní identitou, projevující se ve zvykovém právu (fuero).

Obchod na Pyrenejském poloostrově byl komplikován vnitřními hranicemi a cly a nesjednocenou soustavou měř a vah.

2.2 Konzervativci, liberálové a buržoazní revoluce

Celé devatenácté století bylo provázeno konflikty mezi konzervativci a liberály. Konzervativci hájili svá historická práva, kladli důraz na kontinuitu historického vývoje a odmítali pokusy o revoluční reformu poměrů ve státě. *Konzervatismus zdůrazňoval především integrující sílu náboženství, státu a autority a v obhajobě přirozené nerovnosti lidí i stavovská privilegia šlechty.*³ V druhé polovině 19. století přistupuje konzervatismus na požadavky konstitucionalismu. Liberálové naopak hlásali svobodu a rovnost a chtěli privilegia přiznávaná šlechtě a církvi zrušit. Výraz liberalismus je španělského původu, původně znamenal velkomyslný, uvolněný, svobodný, tímto výrazem se nazývali v Cádizských kortesech stoupenci omezení absolutní moci Ferdinanda VII. Můžeme rozlišovat liberalismus ekonomický a politický. Ekonomický liberalismus je založen především na individualismu, který požaduje, aby stát co nejméně zasahoval do záležitostí občanů, může pouze omezovat ty aktivity, které

---

³ SELTEREICH, Radim, *Dějiny politického myšlení v 19. století* in Kolektiv autorů PF UK, Praha, Linde, 2003, str. 709

poškozují společnost, stát nezasahuje do soukromých obchodů a vlastnictví a umožňuje tak svobodné podnikání a ekonomickou rovnováhu. Politický liberalismus se opíral o požadavek rovnosti občanů před zákonem a uznání základních lidských práv především svobody vyznání, práva shromažďovacího a práva svobodného projevu. Moc státu má být podle liberálů omezena psanou ústavou a zákony ustanovenými lidem na základě univerzálního volebního práva. Moc ve státě měla být rozdělená, státní správa decentralizovaná a privilegované vrstvy společnosti podílející se na vládě měly být nahrazeny rodící se buržoazií.

Španělský liberalismus se, jak ještě uvidíme později, rozdělil na dvě větve - na takzvané „umírněné“ (moderados) a radikální křídlo (exaltados).

Federico Suárez Verdeguer dělil španělské politické tendence na konzervativce, „renovátory“ a „inovátory“. Konzervativci byli ti Španělé, kteří toužili pouze po kontinuitě s režimem před rokem 1808, aniž by ho sebeméně pozměnili a co víc, kladli důraz na represivní opatření proti všem podezřelým novinkám, naprosto odmítali hluboké politické změny, ke kterým došlo po převzetí suverenity španělským lidem, který povstal proti francouzskému invazorovi, rovněž zavrhovali jakýkoliv pokus o obnovení státu, který by se opíral o tradice odvozené od „historické konstituce“ monarchie. *„Konzervativci byli tedy ti, kteří obklopovali Ferdinanda VII. a vůbec se nepoučili z toho, co se stalo ve Španělsku během jeho pohodlného exilu ve Valençay, ani nepřijali nové myšlenky, a roku 1814 se zasloužili o návrat degenerovaného monarchického absolutismu, takzvaného ministerského despotismu.“*

„Inovátoři“ byli podle Suáreze ti, kteří se obrátili zády k tradicím španělské monarchie, jež měly své kořeny ve středověku a více méně přežívaly během vlády Habsburků, a odmítali obnovení a uvedení v život „historické konstituce“, aby mohli přijmout exotický model, který přinesla Francouzská revoluce. *„Takoví byli naši liberálové, jejichž programem byla Cádizská konstituce, která by byla překladem s mírnými odchylkami, francouzské ústavy z roku 1791.“*

„Renovátoři“ byli ti, kteří se rezolutně distancovali od věrných absolutistů a od stoupenců svobody podle Ústavy z roku 1812. Šlo jim pouze o znovunastolení

rovnováhy mezi korunou a reprezentací stavů, prostřednictvím cortesů historických království a o znovu přijetí zvykového práva.

3 Bayonnské statuty

3.1 Historický kontext: napoleonská invaze, bayonnské abdikace a povstání v Aranjuez

Na počátku devatenáctého století byl králem ve Španělsku Karel IV., který nastoupil na trůn roku 1788. Skutečnou moc měl však jeho ministr Manuel Godoy, který postupně vytlačil z úřadu dřívější ministry Karla III. a veškerou moc soustředil ve svých rukou a prosadil tak režim ministerského despotismu. Během své vlády uzavřeli Godoy a Karel několik dohod Napoleonem, kterému dali k dispozici námořní síly a přislíbili mu pomoc při odpoutávání Portugalska od spojení s Anglií. Španělské loďstvo poté bojovalo na straně Francouzů v bitvě u Trafalgaru, kde bylo téměř zlikvidováno. Godoyova pozice byla porážkou u Trafalgaru silně otřesena. Godoy si nepřátelil i církev, když začal konfiskovat její majetek a jeho část převedl dokonce na svůj účet. To vedlo ke zvyšování prestiže „protigodoyovské“ strany vedené asturským princem Ferdinandem, následníkem trůnu, jenž se stal pro mnohé hrdinou, který je povolán zachránit zemi. Godoy se znovu snažil získat přízeň Napoleona a povolil francouzským vojskům průchod Španělskem do Portugalska. Napoleon byl však rozhodnut svrhnout Godoye i celou bourbonskou dynastii a francouzská vojska obsadila důležité strategické body ve Španělsku.

Krise vyvrcholila v roce 1808 povstáním u Aranjuez, které bylo vedeno proti ministru Godoyovi i proti samotnému španělskému králi Karlovi IV. Ten byl nucen abdikovat ve prospěch svého syna, Ferdinanda. Napoleon však hodlal uznání nového krále znemožnit. Než se Ferdinand ujal vlády, bylo do Bayonny svoláno shromáždění významných Španělů, kterému Napoleon představil ústavu, která byla vyhlášena 8. července 1808. Napoleon přinutil Karla IV. i jeho syna Ferdinanda, aby se zřekli španělského trůnu ve prospěch jeho bratra, Josefa, který byl posléze uznán i představiteli španělských oficiálních kruhů.⁴

---

⁴ BARTOŠ, Lubomír, *Dějiny a kultura Španělska*, Brno, Masarykova Univerzita, 1998, str. 89-90

3.2 Charakteristika bayonnských statutů

Bayonnské statuty byly nepříliš rozsáhlým, ale komplexním textem. Jednalo se o ústavu flexivní, nesměla však být reformována během prvních dvanácti let od svého přijetí, veškeré případné změny ústavy měly být projednány a schváleny kortesy konanými až po roce 1820. Země byla organizována jako konstituční monarchie s korunou dědičnou po mužské linii. Přestože ústava zakotvuje několik institucí, nelze ještě hovořit o dělbě moci. Ve statutech již však lze pozorovat zárodky omezování královské moci a vzájemné kontroly a omezování jednotlivých mocí ve státě. Ústava deklaruje konfesní charakter Španělského království, který je zmíněn hned v prvním článku, v němž stojí: *„Katolické, apoštolské a římské náboženství bude náboženstvím krále a lidu ve Španělsku a všech jeho državách a žádné jiné náboženství nebude povoleno.“*

Ústava byla sepsána pod silným francouzským vlivem a mimo španělské území, nebyla vypracována zástupci španělského národa, nýbrž byl návrh statutu představen Napoleonem pouze pětadesáti poslancům, kteří předtím neprojeví vůli vypracovat ústavní dokument, jen tito poslanci mohli diskutovat o jejím obsahu. Poslancům byl pouze předložen text, který byl přijat zredukovanými kortesy na francouzském území. Vzhledem k výše uvedenému nepovažují Španělé ústavu z roku 1808 za ústavu v pravém slova smyslu a je známa spíše pod názvem Bayonnský statut.

3.3 Státní instituce

3.3.1 Koruna

V čele státu stál král, jehož moc byla omezena ústavou. Při vstupu do funkce měl král složit přísahu, že bude ústavu dodržovat a bude dbát, aby byla dodržována jinými, bude ctít víru v Boha a vládnout jen ku prospěchu a štěstí obyvatel.

Ústava velmi pečlivě upravovala problematiku následovnictví. Koruna byla dědičná po přímé linii z otce na prvorozeného syna manželského i nemanželského. Ženy byly bezpodmínečně z dědictví koruny vyloučeny, což bylo plně v souladu se sálským zákonem. V případě, že by nebylo žádného zákonného dědice, měla koruna připadnout

Napoleonovi či jeho dědicům, pokud by ani těch nebylo, korunu by získali dědicové Jeronýma-Napoleona, krále vestfálského, následník vestfálského krále mohl být v případě neexistence syna určen závětí, takový následník trůnu však musel být schválen kortesy. Král Španělska nemohl být zároveň králem jiného státu.

V případě nezletilosti následníka trůnu měl vládnout regent, který měl být předem vybrán králem z řad zletilých infantů. Regent nebyl z výkonu své funkce odpovědný. Královské výsady nebyly v ústavě explicitně vyjádřeny, nicméně v následujících odstavcích uvidíme, že panovník měl zásadní vliv na složení a fungování senátu, kortesů i soudů.

Krále při výkonu jeho pravomocí doplňovalo devět ministerstev, senát a státní rada.

Na stále velkou důležitost osoby panovníka lze usuzovat i z umístění článků pojednávajících o koruně, které se nacházejí hned za náboženstvím.

3.3.2 Ministerstva, senát a státní rada

Ústava ještě neznala instituci vlády, počítala s devíti ministerstvy: ministerstvem spravedlnosti, ministerstvem pro církevní záležitosti, ministerstvem zahraničních věcí, ministerstvem vnitra, ministerstvem hospodářství, ministerstvem války, ministerstvem námořnictva, ministerstvem pro Indie a ministerstvem obecné policie. Dále ústava zmiňovala státního tajemníka, jehož úkolem mělo být spolupodepisování dekretů. Každý ministr byl odpovědný za svůj rezort, a sice jak za exekutivu, tak za plnění příkazů udělených králem. Ústava neurčovala funkční období jednotlivých ministrů ani způsobilost pro výkon funkce. Ministři byli odpovědní králi a kortesy mohly králi podávat stížnosti na jednání ministrů.

Senát v Bayonnských statutech nebyl pojat jako orgán legislativní, nýbrž jako určitý druh ústavního soudu pověřeného obranou lidských práv a práva tiskového. Na fungování a složení senátu měl panovník velký vliv. Senát se skládal ze španělských infantů starších 18 let a čtyřadvaceti osob jmenovaných králem z řad ministrů, vojenských kapitánů, velvyslanců a státních a královských poradců. Pro výkon funkce určovala ústava dolní věkovou hranici čtyřiceti let. Funkce senátora byla doživotní a senátoři mohli být funkce zbaveni pouze na základě rozsudku příslušného soudu.

Předseda senátu byl jmenován králem a volen senátory na funkční období trvající jeden rok. Senát byl svoláván na příkaz krále nebo na žádost výborů či za účelem projednávání svých vnitřních záležitostí.

V případě ozbrojeného povstání nebo nepokojů, které by ohrozily bezpečnost státu, mohl senát na návrh krále potlačit na určitou dobu a na určitých místech ústavní práva. Ústava rovněž dávala senátu pravomoc v naléhavých případech a na návrh krále učinit opatření nutná k zachování veřejné bezpečnosti.

Senátu příslušelo dohlížet na svobodu tisku. Ústava se o této pravomoci zmiňuje v odstavci 39, kde předvídá i vznik speciálního tiskového zákona, v článku 45, 144 s tím, že zákon bude vydán 2 roky po vstoupení ústavy v platnost. Tato ustanovení se však nevztahovala na noviny.

Senát jmenoval výbor pěti senátorů, kteří se zabývali chodem justice a posuzovali případy, kdy vězni během prvního měsíce zbavení svobody nebyli ani propuštěni ani předáni soudu. Senát měl dokonce pravomoc propustit takového vězně na svobodu.

Každých šest měsíců byla jedna pětina členů těchto výborů obměňována. Senát měl výlučné právo na návrh krále zrušit jako protiústavní úkony krajských a obecních výborů.

Státní rada byla orgánem především konzultativní povahy a měla sloužit jako králova opora, byla složena ze třiceti až šedesáti členů a předsedal jí král. Rada byla rozdělena do šesti oddělení podle ministerstev, každé ministerstvo mělo své oddělení, pouze justice a církevní záležitosti byly zastoupeny v jedné sekci a záležitosti pro Indie byly spojeny s námořnictvem. Státní rada byla orgánem, který v sobě soustřeďoval funkce, které byly za starého režimu rozptýlené mezi různé orgány, a ukončila tak směšování moci zákonodárné, výkonné i soudní. Státní rada měla pravomoc přezkoumávat a rozšiřovat návrhy trestních i civilních zákonů a obecně závazných správních předpisů. Dále řešila spory mezi samosprávnými orgány a soudy.

3.3.3 Kortesy

Kortesy byly jednokomorový orgán tvořený třemi stavy, šlechtou, duchovenstvem a třetím stavem. Třetí stav byl v ústavě označen jako „pueblo“ tedy lid. Církev

reprezentovalo 25 arcibiskupů a biskupů, šlechtu 25 šlechticů zvaných „Grandes de Cortes“ a lid byl zastoupen dvašedesáti poslanci ze španělských a amerických provincií, třiceti poslanci z významných španělských měst, patnácti obchodníky a patnácti zástupci univerzit či vzdělanci.

Zástupci kléru byli do kortesů povýšeni na základě dekretu. Šlechtici mohli být do kortesů jmenováni, pokud pobírali roční rentu ve výši nejméně 20 000 pesos, nebo pokud měli významné válečné či civilní zásluhy. Zástupci kléru a šlechty mohli být funkce zbaveni pouze na základě soudního rozhodnutí.

Zástupci lidu byli do kortesů voleni, volby byly svolávány královským dekretem. Poslanci z měst nebo provincií se mohli stát pouze vlastníci významných hmotných statků. Zástupci lidu byli obměňováni při každém sněmu a mohli být do funkce znovu zvoleni, nemohli však sloužit více než dvakrát po sobě. Ústava upravuje i způsob volby poslanců.

Kortesy měly být svolávány králem minimálně jednou za tři roky a pouze král je mohl odložit, prodloužit či rozpustit. V čele kortesů stál předseda jmenovaný králem. Zasedání kortesů byla neveřejná, ke schválení rozhodnutí byla potřeba nadpoloviční většina hlasů. Zajímavé bylo, že výsledky projednávání nebo hlasování nesměly být nikterak zveřejňovány nebo tištěny. Jakékoliv zveřejnění prostřednictvím letáků nebo tisku samotnými kortesy nebo některým z jejich členů bylo považováno za vzpouru.

Legislativní funkce nebyla zatím kortesům v ústavě explicitně přiznána, kortesy neměly zákonodárnou iniciativu. Kortesy projednávaly a schvalovaly zákony, státní rozpočet, daně a měnovou politiku. Kortesy rovněž mohly královi podávat stížnost na chování některého z ministrů, král pak nařídil prošetření případu zvláštní komisí.

3.3.4 Soudy

Soudnictví mělo být podle Bayonnských statutů nezávislé, přestože všichni soudci měli být jmenováni králem a soudy byly zřizovány rovněž králem. Soudní soustava měla být podle ústavy trojinstanční, měla být tvořena soudy prvního stupně, dále odvolacími soudy a revizním soudem, jehož funkci měla vykonávat Královská rada, a

nakonec Vrchním královským soudem, který se zabýval trestnými činy proti členům královské rodiny, ministrům, senátorům nebo členům státní rady. Proti rozsudku tohoto soudu nebylo možné podat žádný opravný prostředek, ale rozsudek nemohl být vykonán, dokud ho král nepodepsal. Další pravidla měl stanovit zvláštní zákon. V každém důležitém obchodním středisku měly být zřízeny obchodní soudy a obchodní výbor. Ústava počítala i se smírčími soudy. Speciální soudy a soudy panské a klášterní byly ústavou zrušeny.

Soudce mohl být zbaven funkce pouze na základě obžaloby podané vrchním prokurátorem Královské rady, o které Královská rada rozhodovala.

Ústava také počítala s institutem milosti, kterou mohl udílet pouze král.

Trestní řízení mělo být veřejné a připouštěla se v něm obnova řízení.

Pro soudnictví mělo velký význam ustanovení anticipující přijetí společného kodexu civilních a trestních zákonů a obchodního zákoníku, které měly být platné pro Španělsko i Indie a měly tak přispět ke sjednocení předchozího chaotického systému.

3.3.5 Hospodářství

Hospodářství byla věnována část XII. Bayonnských statutů. Podstatným bodem ústavy bylo zrušení celnic mezi provinciemi a kraji. Tyto hranice byly přesunuty do hor nebo moří. Zároveň ústava zavedla daně pro celé království. Ústava rušila veškerá privilegia, držitelé privilegií získaných za úplatu měli být odškodněni.

Bylo ustanoveno oddělení státního pokladu od majetku krále, pro tyto účely byl králem jmenován hlavní správce státního pokladu, jehož povinností bylo každoročně předkládat bernímu úřadu veřejné účty k projednání a schválení.

3.3.6 Práva a svobody

Úpravu základních práv a svobod obsahovala část XIII. nesoucí název „obecná ustanovení“, který je poněkud neuspořádaným výčtem základních práv a svobod, která můžeme považovat za průlomová. Ústava zaručovala nedotknutelnost obydlí, toto právo

mohlo být porušeno pouze v zákonem stanovených případech nebo na příkaz veřejného činitele. Do obydlí se však mohlo vstupovat pouze ve dne.

Ústava dále upravuje zákaz zbavení osobní svobody. Nikdo nesměl být zbaven svobody jinak než za zákonem daných podmínek. Osoba pobývající na území Španělska nebo Indií mohla být zbavena svobody jen, pokud byla přímo přistižena při trestném činu, nebo pokud byl proti ní vydán písemný soudní příkaz. Před uvězněním měl být vězeň informován, z jakého důvodu je vězněn a na základě kterého zákona o něm bylo rozhodnuto.

Ministr policie mohl vydat zatýkácí rozkaz proti osobám podezřelým z protistátního spiknutí. Dále ústava zakazuje mučení vězňů a zatýkaných. Jakékoliv použití násilí, které nebylo povoleno zákonem, bylo považováno za delikt. Jak již bylo řečeno výše, trestní řízení bylo veřejné.

Dále statuty v čl. 140 potvrzují zachování všech stupňů a druhů šlechty, avšak byl odstraněn dosavadní požadavek šlechtického původu pro výkon veřejné funkce. Ústava rovněž zajišťovala svobodu tisku a rovnost daní.

Právě v části XIII. Je patrný vliv Francouzské revoluce a rodících se myšlenek liberalismu.

3.4 Názory na přijetí statutů

Ústava měla přívržence z řad takzvaných profrancouzských Španělů „afrancesados“, kteří ochotně spolupracovali s Francouzi a rozdělili si funkce ve veřejné správě a v armádě. Hlavním důvodem jejich náklonnosti k Bayonnským statutům byly záruky, které poskytovala proti ministerskému despotismu.

Mnohem početnější skupinu však tvořili ti, kteří odmítali abdikace uznat. Byli to takzvaní jovellanisté a liberálové. Podle jovellanistů již existovala historická konstituce tvořená zákony a zvyklostmi španělských království, které však byly utlačeny habsburským a bourbonským absolutismem, když si král přivlastnil výhradní zákonodárnou moc. Podle jejich představitelů, z nichž nejvýraznější byl Jovellanos, neměly jednotlivé generace právo vytvářet vždy nový nezměnitelný program státu,

neboť by to vedlo namísto kontinuity k nestabilitě. Suverenita podle nich náležela králi a kortesům.

Liberálové, pozdější přívrženci konstituce z roku 1812, nepopírali existenci historické konstituce, ale považovali za vhodnější, aby vše dobré a použitelné z historické konstituce bylo převzato do moderní psané ústavy a spojeno s principy francouzské revoluce z roku 1789. Hlavním účelem takové ústavy bylo upevnění svrchovanosti národa, který by se prostřednictvím zastupitelských orgánů zapojil do přípravy zákonů závazných pro všechny, aby čelil despotismu suverénního krále.

4 Ústava z roku 1812

4.1 Historický kontext: Od povstání 2. května 1808 do vyhlášení Cádizské ústavy

Když se do Madridu dostaly zprávy, že císař neuznal Ferdinanda králem, zdvihla se velká vlna odporu. Když pak vojska začala 2. května 1808 střílet do davu protestujících, celý Madrid povstal proti francouzským okupantům, vzbouření však bylo krvavě potlačeno. Povstání z 2. května 1808 se stalo impulzem pro celé Španělsko, které se vrhlo do války za nezávislost.

Španělsko se nacházelo bez krále i bez ústředních politických institucí. Na španělském venkově se začaly tvořit lidové junty, které reprezentovaly národní moc. Bylo jen otázkou času, kdy monarchická moc ustoupí alespoň částečně moci lidové. Nakonec se vytvořila „Centrální junta“, které se podařilo svolat na 24. září 1810 do Cádizu sněm, který se stal ústavodárným. Ještě téhož dne byl schválen dekret, který obsahoval základní principy budoucí ústavy: národní suverenitu a dělbu moci. Na cádizském generálním sněmu se měli sejít zástupci všech území náležejících Španělské koruně. Některé kolonie v Americe však odmítly vyslat své zástupce. Otázka amerických území přitom byla jednou z nejdůležitějších, neboť kreolští zástupci chtěli získat větší politickou kontrolu nad svým územím a snažili se o vznik federace, jelikož pocítovali, že je problematika kolonií oproti Španělsku poněkud upozaděna a že se Španělé snaží omezit politický vliv amerických zástupců v budoucích kortesech. Na sjezd nemohli být vysláni zástupci Navarry, Katalánska a Baskicka, neboť tato území byla politicky a administrativně integrována k Francii.

Dalšími cíli, které chtěly kortesy prosadit do ústavy, byla liberální legislativa, omezení vlivu církve, panovníka a šlechty. Většinu základních myšlenek se podařilo prosadit, ale vliv církve zůstal i nadále velmi silný, neboť Španělsko si ponechalo konfesní charakter.

Jelikož se na sjezdu sešli stoupenci absolutismu spolu s reformisticky založenými poslanci, nebylo jednání nikterak jednoduché; část konzervativních poslanců dokonce později vyhlásila takzvaný manifest Peršanů, ve kterém žádali

Ferdinanda VII., aby po svém návratu ústavu zrušil. Ústava byla nakonec kompromisem absolutistických názorů a myšlenek liberálních.

4.2 Charakteristika ústavy

„Cádizská ústava byla velkolepým dílem kortesů, které se sešly za téměř nemožných okolností, v malém koutě země, který byl obléhaný vetřeleckými vojsky a sužován nápirem žluté zimnice. Zaslouží si být považována za první velký projekt modernizace země, v němž byly konečně vysloveny myšlenky osvícenců.“⁵

Ústava z roku 1812, nazývaná také La Pepa, byla vyhlášena generálními kortesy 19. března 1812. Jedná se o první španělskou ústavu v pravém slova smyslu a zároveň o jednu z nejliberálnějších ústav své doby. Svým rozsahem představuje nejdelší španělskou ústavu v historii a vyniká pečlivým provedením. Kromě úpravy politických institucí obsahovala politické principy a rozsáhlý katalog lidských práv. Úkolem ústavy mělo být odpoutání se od „Starého režimu“ a vytvoření nového politického systému a nového státního uspořádání.

Ústava byla založena na principech suverenity národa, rovnosti a dělby moci. Princip suverenity národa je považován za stěžejní bod, ve kterém se Cádizská ústava liší od Bayonnských statutů, které striktně uznávaly suverenitu krále. Zatímco v preambuli Bayonnského stututu se píše: *„Nařídili jsme a vyhlášíme tuto Ústavu“*, přičemž „my“ se zde rozumí Josef I., v Cádizské ústavě je psáno: *„Mimořádné generální kortesy španělského národa vyhláší následující politickou konstituci.“* Ztělesněním suverenity lidu a autorem ústavy jsou tedy kortesy složené ze zástupců lidu.

Španělský národ je podle ústavy spojením všech Španělů na obou polokoulích. Svou suverenitu národ uplatňuje prostřednictvím poslanců, kteří byli voleni v nepřímých volbách, volební právo jak aktivní, tak pasivní bylo ovšem omezeno majetkovým cenzem podle odváděné renty.

---

⁵ FERNÁNDEZ GARCÍA, Antonio, *Introducción y notas a la Constitución de Cádiz*, Castalia, Madrid, 2002, str. 63

Princip rovnosti nebyl v ústavě explicitně zakotven, lze ho dovodit ze spisů ústavodárné komise: „*Rovnost spočívá v tom, že mezi jedinci, kteří tvoří národ, není rozdílu ani při požívání práv, ani v udělování odměn, ani v udělování trestů.*“⁶ Koncept rovnosti se však vztahoval především na rovnost před zákonem. Politická práva nebyla, jak ještě uvidíme později, přiznána Afroameričanům.

Rovnost vyplývala z existence trestního a občanského zákona společného pro všechny občany a sjednocení zvykového práva. Dále se princip rovnosti promítl do daní, které byly univerzální a poměrné bez jakýchkoliv výjimek a privilegií.

Ústava rovněž zrušila požadavek šlechtického původu pro výkon veřejných funkcí, přesto ještě nelze mluvit o úplné rovnosti, neboť byla zachována řada privilegií pro představitele církve a vojáky. Poslanec Leiva zdůvodnil takovouto úpravu rovnosti následujícími slovy: „*Jakobínská rovnost je velmi odlišná od racionální a legální rovnosti. Jakobínská rovnost mísí všechny třídy a hierarchie a vyvolává tak anarchii a všechny ty hrůzy, které z ní plynou. Porušuje spravedlivé a rovné zákony, které jsou odměnou za zásluhy a ctnost.*“⁷ Principy volnosti a rovnosti nebyly v ústavě explicitně vyjádřeny kvůli obavám ústavodárců z toho, že lid by pak mohl novou ústavu zavrhnout pro přílišnou podobnost s Francouzskou deklarácí práv a svobod.

Dalším důležitým principem Cádizské ústavy je princip dělby moci, který je jasně vymezen v článku 1., kapitole III (o vládnutí) konstitučního návrhu: „*Pro dobro státu je vhodné, aby se tři moci: legislativní, výkonná a soudní nesoustředovaly v rukou jedné osoby nebo orgánu.*“⁸

Ústava zachovala konfesní charakter státu a je uvedena slovy: „*Ve jménu Boha všemohoucího, Otce, Syna a Ducha svatého, stvořitele a nejvyššího zákonodárce*“. Jakékoliv jiné náboženství než katolické bylo zakázáno a král měl být oslovován „*katolická výsost*“. V roce 1813 byla zrušena inkvizice, která však byla nedlouho poté obnovena, až do svého definitivního zrušení roku 1834.

---

⁶ Actas de la comisión de Constitución(1811-1812), Instituto de Estudios Políticos, Madrid, 1976, str. 78

⁷ Zápis ze zasedání ústavodárné komise z 6. září 1811, Actas de la comisión de Constitución(1811-1812), Instituto de Estudios Políticos, Madrid, 1976,D.S., str. 1786

⁸ Zápis ze zasedání ústavodárné komise z 13. Dubna, 1810, Actas de la comisión de Constitución(1811-1812), op.cit. str. 822

Jednalo se o ústavu rigidní, pozměněna směla být nejdříve za osm let. Požadavek rigidity ústavy byl motivován opodstatněnými obavami z reakce monarchy.

„V podstatě byla konstituce z roku 1812 technicky perfektní pro společenství občanů, hospodářsky a kulturně připravených pro výkon svých občanských práv, avšak nebyla vhodná pro reálné podmínky španělského lidu na počátku 19. století. Svědčí o dramatickém rozchodu střední intelektuální vrstvy, která neznala svůj lid, a lidu, pro nějž bylo občanství prázdným pojmem a který nechoval k intelektuálním vrstvám ani úctu ani důvěru.“⁹

4.3 Rozdělení mocí a státní instituce

Ústava z roku 1812 zachovala Španělsku formu konstituční monarchie, jejím hlavním přínosem bylo rozdělení mocí ve státě, i když na rozdíl například od ústavy francouzské není dělba moci striktní, neboť každá z mocí byla sdílená více orgány. Moc zákonodárná náležela kortesům a králi, moc výkonná králi a moc soudní soudům, vytvořeným na základě zákona a nezávislým na ostatních mocích. *„Byla zakotvena dělba moci, základní aspekt distancování se od Starého režimu, nikoliv však rovnováha mocí.“¹⁰*

4.3.1 Moc výkonná: Koruna a ministři

Ústava zakotvuje umírněnou konstituční monarchii (čl. 15) ale zachovává králi ještě široké pravomoci. Vysvětlení pojmu „umírněná“ nalezneme v člancích 15 – pravomoc vytvářet zákony náleží kortesům a králi, 16 pravomoc vykonávat zákony náleží králi, a 17 pravomoc aplikovat zákony náleží soudům ustanoveným zákonem. Dále také v článku 172, který obsahoval omezení královské moci. Právě omezení královské moci můžeme pokládat za krok vpřed. Článek 2 odmítal jakékoliv vlastnické pojetí královské moci *„španělský národ je svobodný a nezávislý a nemůže být vlastnictvím žádné rodiny ani osoby.“*

---

⁹ JOVER ZAMORA, José María, in *Dějiny Španělska*, Praha, Lidové noviny, 1995, str. 398

¹⁰ FERNÁNDEZ GARCÍA, Antonio, *Introducción y notas a la Constitución de Cádiz*, Madrid, Castalia, 2002, str. 63

Definování králova postavení jakožto hlavy moci výkonné nacházíme v článku 16: „... pravomoc vykonávat zákony náleží králi...“. „Místo aby byl v ústavě zakotven kolektivní orgán, zachovalo se tradiční postavení krále jako hlavy moci výkonné, v důsledku toho neexistovala Rada ministrů ani odpovědnost ministrů parlamentu.“¹¹

Král byl definován jako hlava vlády a první soudce státu a to sice díky Bohu a ústavě, což poukazuje na podřízenost panovníka ústavě. Osoba krále byla považována za posvátnou a nedotknutelnou.

Ústava výslovně deklaruje, že španělským králem je Ferdinand VII. Bourbonský, koruna byla dědičná podle pravidla prvorozeného, přičemž muži měli přednost před ženami, oproti Bayonnským statutům již tedy nebyly ženy z následnictví vyloučeny.

Královi náležela jak moc výkonná a to výhradně (čl. 170 „... pravomoc vykonávat zákony náleží výhradně králi...“), tak i částečně moc zákonodárná, o kterou se dělil spolu s kortesy. Moc soudní byla králi ústavou výslovně zapovězena, justice ale byla spravována ve jménu krále a soudci byli králem jmenováni a odvoláváni.

Pokud se týká moci zákonodárné, měl král zákonodárnou iniciativu, s výjimkou návrhů rozšířených dekretů, a pravomoc schvalovat a vyhlašovat zákony nebo vetovat zákony přijaté kortesy, přičemž veto bylo suspenzivní. Dále vydával dekrety a nařízení.

Král měl pravomoc vykonávat zákony a do jeho kompetencí spadalo zachování veřejného pořádku a bezpečnost státu vyhlašoval válku, vysílal vojska a uzavíral mír. Také například velel armádě, řídil diplomatické vztahy, uděloval milost. Množství a rozsah královských kompetencí budily nesouhlas liberálních poslanců.

Ústava rovněž obsahovala několik výslovných omezení královské moci (čl. 172). Král nesměl za žádných okolností odložit nebo rozpustit kortesy, nemohl ani odkládat či přerušovat jejich jednotlivá zasedání. Kdo by mu v takovém jednání napomáhal, byl by považován za zrádce. Král nesměl bez schválení kortesů opustit zemi, takové jednání by bylo chápáno jako jeho abdikace. Právě v pojednání o opuštění země vidíme odraz neblahé zkušenosti s Karlem IV. A Ferdinandem VII., kteří se uchýlili do Francie.

---

¹¹ FERNÁNDEZ GARCÍA, Antonio, *Introducción y notas a la Constitución de Cádiz*, Madrid, Castalia, 2000, str.42

Spolu s králem se na moci výkonné podílely ještě další dvě instituce Státní rada a tajemníci kabinetu. Tajemníků kabinetu bylo 7 a úzce spolupracovali s králem, byli zcela závislí na jeho přízni, neboť byli králem jmenováni a odvoláváni. Vzdáleně připomínali ministerský kabinet. Tajemníci byli odpovědní kortesům za nařízení, která byla v rozporu s ústavou a to i v případě, že jednali na příkaz krále. V odpovědnosti moci výkonné před mocí zákonodárnou můžeme pozorovat další z odchýlení od starého režimu. Kortesy určovaly, které sekretariáty se budou zabývat určitou agendou.

Státní rada byla zajímavá z hlediska svého složení, které bylo předmětem rozsáhlých debat. Byla tvořena 40 členy, z nichž 4 byli zástupci církve, 4 velmožové, a minimálně 12 byli zástupci zámoří. Právě přítomnost velmožů a církevních hodnostářů byla odkazem stavovské reprezentace a zpátečnickým krokem.

4.3.2 Moc zákonodárná a kortesy

Moc zákonodárná tvořila páteř celého politického systému, náležela kortesům a králi: „... *pravomoc vytvářet zákony náleží kortesům a králi*“ (čl.15). Ústava zakotvovala jednokomorový parlament, tvůrci ústavy zavrhnouli myšlenku dvoukomorového parlamentu kvůli obavám, že druhá komora by mohla být určitým návratem ke staré stavovské struktuře.

Kortesy jsou podle ústavy shromážděním všech poslanců, kteří reprezentují národ, voleným občany, způsobem, který je dále specifikován. Způsob voleb byl stejný pro všechny občany na obou polokoulích.

Úpravě voleb do kortesů byl v ústavě věnován značný prostor, jedná se vlastně o volební zákon uvnitř ústavy. Do kortesů se pořádaly volby farní, obvodní a provinční. Nejprve byli zvoleni volitelé farností, poté volitelé obecní, kteří potom volili poslance za provincii. K získání mandátu bylo potřeba vždy nadpoloviční většiny hlasů, v případě, že žádný z kandidátů nezískal nadpoloviční většinu, postoupili dva kandidáti s nejvyšším počtem hlasů do druhého kola volby, v němž potom zvítězil kandidát s větším počtem hlasů, v případě shodného počtu hlasů rozhodoval los. Poslanec kortesů musel být španělský občan starší pětadvaceti let, který pobíral ročně určitou rentu pocházející z vlastních statků.

Poslanci se nemohli stát cizinci, ani když získali španělské občanství, sekretáři kanceláře, členové Státní rady, zaměstnanci královské rodiny a státní úředníci jmenovaní vládou. Pasivní volební právo mělo být původně tajné.

Kortesy se měly scházet v hlavním městě království a zasedaly každý rok na tři po sobě jdoucí měsíce. Můžeme zde pozorovat oslabení panovníkova vlivu na kortesy oproti Bayonnským statutům, kde kortesy svolával výhradně král a to jednou za tři roky. Zasedání bylo možno odložit na žádost krále, nebo pokud to kortesy shledaly nutným. Všichni poslanci byli obměňováni každé dva roky. Z článků věnovaných zasedání kortesů je patrný vliv katolické církve. Poslanci museli skládat přísahu na Evangelia, na jejímž začátku slibovali, že budou bránit a dodržovat katolickou víru a žádnou jinou víru v království nepřijmou. *„Slibujete, že budete bránit a dodržovat katolické římské apoštolské náboženství, aniž byste přijali v království jiného náboženství? - Ano, slibuji. - Slibujete, že budete zbožně dodržovat ústavu Španělské monarchie schválenou Generálními kortesy a španělským národem v roce osmnáct set dvanáct a dbát, aby byla dodržována? - Ano, slibuji. - Přisáháte, že budete dobře a věrně vykonávat funkci, kterou vám svěřil národ, a budete dbát dobra a prosperity národa? - Ano, přísahám. - Pokud tak budete činit, Bůh vás odmění, pokud ne, bude vás soudit“* (čl. 117).

Při rokování kortesů nesměl být přítomen král; tajemníci kanceláře, kteří přednesli návrhy jménem krále, směli být jednáním přítomni, jen když to kortesy povolily, nikdy ale nesměli být přítomni hlasování.

Na rozdíl od ústavy z roku 1808 byla zasedání kortesů veřejná, veřejnost mohla být vyloučena jen v nutných případech.

Ústava zaručovala poslancům určitou imunitu, poslanci byli nedotknutelní pro své názory a hlasování. Právě poslanecká imunita byla jedním ze zásadních liberálních prvků ústavy. Trestní řízení s poslanci mohlo být vedeno pouze před speciálním tribunálem kortesů a podle vnitřních pravidel kortesů. Poslanci nemohli být žalováni v civilních sporech či pro své dluhy během zasedání kortesů a měsíc po jeho skončení.

Poslanci nemohli během funkčního období a rok po jeho skončení získávat zaměstnání, penzi, povýšení nebo vyznamenání, které by pocházely od krále. Tímto způsobem byl do jisté míry omezen vliv krále na moc zákonodárnou.

Část III., kapitola VII. pojednává o pravomocích kortesů. Kortesy například navrhovaly a vyhlášovaly zákony, které mohly i zrušovat. K vyhlášení zákona bylo zapotřebí královské sankce. Královskou „sankcí“ se rozumí vlastnoruční králův podpis doplněný formulkou: „*necht' je publikováno jako zákon*“ (čl. 143). Pokud král odmítl zákon podepsat, nesměl se už zákon v témže roce projednávat.

Kortesy přijímaly přísahy krále, prince asturského a regenta, řešily případné problémy týkající se dědictví královské koruny, volily regenta a stanovovaly rozsah jeho pravomocí. Dále schvalovaly přítomnost cizích vojsk na území království, udělovaly rozkazy armádě a národní milici, stanovovaly výši daní a poplatků a schvalovali rozdělení poplatků mezi provincie. Kortesy také měly dohlížet na svobodu tisku.

Každý poslanec mohl kortesům přednést svůj návrh zákona. Ke schválení zákona byla potřebná absolutní většina přítomných poslanců, přičemž kortesy mohly hlasovat, pokud byla přítomna nadpoloviční většina všech poslanců. Zákony schvaloval král, který měl pravomoc zákon vrátit kortesům k novému projednání. Pokud byl dvakrát vrácený zákon opětovně kortesy projednán a schválen, nebylo již potřeba schválení králem.

Schválené zákony byly vyhlášeny králem a rozeslány všem soudům.

Z poslanců generálních kortesů byli voleni zástupci pro takzvaný „Trvalý výbor kortesů“. Tento výbor zasedal v období mezi jednotlivými zasedáními kortesů a dohlížel na dodržování ústavy a zákonů, svolával mimořádné kortesy, které směl v případě nutnosti svolávat i král.

4.3.3 Soudnictví

Cádizská ústava byla pro soudnictví převratnou. Reformě soudnictví bylo v ústavě věnováno 67 článků. Ústava odebrala soudní pravomoc králi a pánům a zamezila zásahům kortesů do soudnictví. Moc soudní náležela výhradně soudům. Soudci byli jmenováni králem, odvolání mohli být také králem, ale pouze v případě, že byli odsouzeni, jinak byli soudci neodvolatelní, aby byla zajištěna jejich nezávislost. Ústředním soudem soudní soustavy se stal Nejvyšší soud. V ústavě byl zakotven princip jednoty soudní jurisdikce s výjimkou jurisdikce církevní a vojenské. Ústava

předepisovala jednotu zvykového práva (247) a jednotný civilní a trestní zákoník pro celou monarchii, i když schvalovala zvykové právo církevní a vojenské.(249), tento článek vylučoval budoucí úpravu tohoto tématu zákonem. Velkým přínosem ústavy byly humánní zásady zacházení s vězni a zatčenými. Ústava zakazovala mučení, stanovovala určitý standard věznic, které nesměly být zdraví škodlivé. Zadržení museli být předáni soudu do čtyřadvaceti hodin. Soudy byly vždy veřejné, jen tak mohla být kontrolována jejich nestrannost. Veřejnost procesu byla zakotvena už v Bayonnských statutech a i v pozdějších ústavách. Ústava také zakazovala rozšíření trestu na rodinu odsouzeného, chtěla tak čelit praktikám inkvizice. Dále ústava zaručovala nedotknutelnost obydlí, toto právo figurovalo ve všech následujících liberálních ústavách.

4.4 Správa

Za stručnou zmínku stojí úprava samosprávy v Cádizské konstituci, neboť měla značný vliv například na soudnictví a, jak uvidíme později, situaci v zámořských koloniích. Cádizská ústava zajistila decentralizaci moci, když počítala se zřízením zastupitelstev v každé obci s aspoň tisícem obyvatel. Vznik radnic měl i vliv na soudnictví, neboť starostové vykonávali funkci smírčích soudců.

4.5 Občanská práva, svobody a povinnosti

Ústava postrádala samostatný článek věnovaný výhradně občanským právům a svobodám, které se nacházejí roztroušené v průběhu celého textu. Přijatá práva a svobody odrážejí vliv Francouzské revoluce, ucelený katalog práv a svobod však nebyl vypracován proto, aby ústava nevykazovala přílišnou podobnost s Francouzskou ústavou. Ústava zaručovala tato práva pouze příslušníkům španělského národa. O španělské národnosti a jejím získávání hovoří kapitola I., kromě narození bylo možno získat národnost sňatkem a zásluhami ve prospěch Španělska. Politická práva byla přiznána jen občanům. Pouze občané mohli být zaměstnáni ve státních úřadech či volit své zastupitele.

Článek 4 zakotvuje právo volnosti, právo vlastnictví a další, blíže nespecifikovaná práva. *„Národ je povinen zachovávat a chránit prostřednictvím*

moudrých a spravedlivých zákonů občanskou svobodu, vlastnictví a další legitimní práva jedinců, kteří tvoří národ.“¹²

Občanům bylo zaručeno aktivní volební právo, které však bylo nepřímé, bylo zaručeno pouze mužům a bylo omezeno majetkovým cenzem; volebního práva se nedostávalo dlužníkům a osobám, proti nimž bylo vedeno soudní řízení. Otázka volebního práva rozdělovala liberály po celé devatenácté století, „moderados“ se přikláněli k tomu, aby bylo volební právo omezeno vzděláním, zatímco progresisté a demokraté chtěli přiznat volební právo co nejširším vrstvám.

Ústava rovněž garantovala procesní práva, jako byl zákaz mučení, nedotknutelnost osoby a obydlí, zaručení legitimního zacházení (habeas corpus) atd.

Významné bylo právo na vzdělání, veřejnému vzdělání byla dokonce věnována celá jedna část, zvláštní důraz byl kladen na veřejné vzdělání pro všechny občany. Cílem ústavy bylo co nejvíce omezit analfabetismus. Článek 25, odst. 6 dokonce přiznával od roku 1830 volební právo jen těm, co umí číst a psát. Dále ústava upravovala svobodu slova s výjimkou náboženských textů. Zajímavé je, že svoboda tisku byla zakotvena v části věnované veřejnému vzdělání. Bylo tomu tak, protože knihy, tisk a učitelé byli považováni za důležité činitele, co se týče vzdělání a formování politického a veřejného smýšlení.¹³

V ústavě z roku 1812 ještě však nemůžeme hledat svobodu náboženskou. Jak již bylo zmíněno výše, oficiálním náboženstvím Španělského království bylo náboženství římsko-katolické, jiná náboženství byla zakázána: *„Jediným a pravým náboženstvím španělského národa je a vždy bude náboženství katolické, apoštolské, římské. Národ ho chrání pomocí učených a spravedlivých zákonů a zakazuje praktikování jakéhokoliv jiného náboženství“* (část II., hl. II., čl. 6). Důležitost katolicismu byla v ústavě zdůrazněna ještě na několika dalších místech. Ústava je zahájena slovy: *„Ve jménu Boha všemohoucího, Otce, Syna a Ducha svatého, stvořitele a nejvyššího zákonodárce“*. Král měl být osloven „katolická výsosti“, poslanci skládali slib na Evangelia, že budou vyznávat a bránit katolickou víru a nepřijmou žádnou jinou. A v Kapitole I,

---

¹³ FERNÁNDEZ GARCÍA, Antonio, *Introducción y notas a la Constitución de Cádiz*, Madrid, Castalia, 2002 str.62

článku 10, stojí, že: „španělský národ je tvořen všemi Španěli na obou polokoulích, pod monarchickou vládou, katolickým náboženstvím a systémem vlastních zákonů.“

Na katolicismus je v ústavě kladen takový důraz, protože v dobách války za nezávislost byla katolická víra jediným poutem, které spojovalo celý národ a které oživovalo národní uvědomění, z tohoto důvodu se také zmínka o katolicismu objevuje hned v prvním článku ústavy, který definuje španělský národ. Otázka náboženství byla při jednáních kortesů velmi diskutovaná, liberálně založeným poslancům se pochopitelně takto zbožná deklarace nezamlouvala, katolicky orientovaní poslanci naopak požadovali, aby v úvodu ústavy byla zmíněna i základní dogmata katolické církve a aby praktikování katolické víry bylo podmínkou pro uznání španělské národnosti a pro umožnění požívání práv zakotvených ústavou. Podle Marii Albert Marquiz však nebylo zakotvení katolické víry odrazem náboženského cítění španělské společnosti, ale spíše způsobem jak získat mezi kněžími spojence, kteří měli zabránit povstání lidu proti nové ústavě.

Ústava sice povolovala pouze katolictví, ale zároveň v ní došlo k dalšímu významnému posunu k náboženské svobodě či alespoň toleranci a to sice zrušením inkvizice, jímž katolická církev přišla o právo vnucovat katolickou víru násilím. Náboženský obsah ústavy spolu se stavovským složením kortesů bránily diskontinuitě se „Starým režimem“.

Zatímco občanská práva byla v ústavě zakotvena na různých místech v textu, povinnosti byly systematicky shrnuty v kapitole III., části I. v článcích 6-8. Národ musí zachovávat a pomocí zákonů chránit osobní svobody, vlastnictví a legitimní práva všech svých příslušníků. Španělům je v ústavě ukládána povinnost ctít vlast a bránit ji zbraněmi, pokud je k tomu král povolá, dodržovat ústavu a zákony, respektovat úřady a platit daně.

4.6 Vliv ústavy z roku 1812 na americké kolonie

Cádizská ústava měla zásadní vliv na postavení zámořských kolonií. Přípravných jednání španělských kortesů se účastnilo asi šedesát poslanců z amerických kolonií, kteří velmi brzy vznesli požadavky týkající se právní úpravy zámořských území. Jedním z hlavních požadavků byl vznik autonomie zámořských teritorií uvnitř monarchie.

Španělsko ale na tento požadavek nechtělo přistoupit a strany se dohodly, že nový stát bude organizován do provincií. S tím ale zámořské kolonie, které by tak byly vůči španělským provinciím v nevýhodě, nesouhlasily a navrhovaly státní uspořádání blízké federaci. Tento problém nakonec ústava nevyřešila, pouze v článku 11 ponechala vyřešení otázky státního uspořádání speciálnímu ústavnímu zákonu, který bude přijat později, až budou příhodnější politické okolnosti.

Díky ústavě se obyvatelé zámořských kolonií, a to včetně domorodého obyvatelstva, podle kapitoly IV, článku 1 stali příslušníky španělského národa. Vliv obyvatel kolonií na politiku byl ovšem značně omezen ustanoveními, která se týkala zastoupení v kortesech. Na každých 60 000 obyvatel připadal jeden poslanec, článkem 29 byli však ze základu pro výpočet obyvatel vyloučeni obyvatelé, kteří neměli oba rodiče narozené na území patřícím Španělsku, což bylo celkem přibližně 6 miliónů obyvatel afroamerického původu. Tímto ústava zaručila, že v kortesech bude přibližně stejný počet poslanců reprezentujících kontinentální Španělsko jako poslanců z amerických kolonií.

Velký vliv na další politický vývoj v koloniích měla ustanovení týkající se vzniku radnic a zemských rad, která umožňovala zřízení radnice v každé obci s aspoň tisíci obyvateli, což vedlo k vzniku velkého množství místních zastupitelstev, do nichž se konaly volby na základě nepřímého všeobecného volebního práva. Díky tomu se dostala k moci buržoazie a v Americe kreolové a pozice a privilegia šlechty byly velmi oslabeny, postupně docházelo ke zrušení poddanství na Pyrenejském poloostrově a ukončení koloniálního režimu v Americe.

4.7 Odvolání ústavy, absolutistické šestiletí, souboj mezi liberály a absolutisty

Ústava z roku 1812 byla platná pouze do roku 1814. Ferdinand VII. se vrátil do Španělska z Francie a bylo mu oznámeno rozhodnutí kortesů, že ho neuznají králem, dokud nepodepíše Cádizskou konstituci. Ferdinand však do Španělska přijel s úmyslem znovunastolit absolutistický režim, zmocnit se španělské Ameriky a obnovit staré imperiální Španělsko. Získal podporu skupiny konzervativních poslanců cádizských kortesů, známých jako „serviles“, kteří si přáli, aby ústavu z roku 1812 nahradila

„tradiční“ vláda. Tito poslanci, kteří se nazývali Peršané („Persas“), vyjádřili králi svou podporu prostřednictvím takzvaného manifestu Peršanů (Manifiesto de los Persas). Ústava navíc neměla ani oporu španělského lidu, který byl oddán „mýtu krále“ jako zosobnění národní svobody.¹⁴ Španělský lid, který byl tvořen převážně analfabety, považoval za přirozené, aby král vládl a ostatní ho poslouchali.¹⁵ Král „Peršanům“ na oplátku slíbil, že svolá tradiční kortesy, aby byly položeny základy pro obnovenou monarchii, byl však ochoten dostát svého slibu jen, pokud šlo o odmítnutí ústavy, ale již nechtěl obnovit tradiční vládu, ale toužil obnovit model ministerské vlády, který si pamatoval z období před rokem 1808. Sám však nebyl schopen tento model naplnit, neboť ministrům nedůvěřoval a snažil se co nejvíce politických problémů řešit sám. „*Ferdinandova politika byla systémem ministerského despotismu, který byl zkreslený přítomností ministrů jako Ugarte y Colomarde, tato politika by se dala shrnout do slova, kterým ministři oslovovali krále, tedy ‘pane’.*“¹⁶ Z této citace jasně vyplývá podřízenost ministrů králi.

Necelé dva měsíce po jeho návratu byly kortesy královským dekretem ze 4. května 1814 rozpuštěny, cádizská ústava byla odvolána, liberální poslanci byli vyloučeni z politických institucí, někteří z nich byli pozatýkáni a celé liberální hnutí se stalo ilegálním. Tímto začalo takzvané absolutistické šestiletí, kdy byl nastolen despotický režim, během něž byly zrušeny všechny konstituční vymoženosti, byla obnovena cenzura, byly zakázány všechny publikace s liberální tematikou, byla znovu zavedena inkvizice a povolání jezuité. Král nechal pronásledovat všechny své odpůrce, včetně těch, kteří bojovali za jeho znovunastoupení na španělský trůn. Během těchto šesti let došlo k řadě povstání za uznání ústavy, která však byla potlačena.

Ferdinand VII. ústavu odvolal nejen proto, že přeměnila absolutistický stát v konstituční monarchii a král tak přišel o svou výsadní moc ale také, protože díky ústavě se španělská území v Americe stala provinciemi s právem na zastoupení v kortesech a koruna tak přišla o svou nadvládu nad koloniemi a o velkou část příjmů z daní vybraných na americkém území. O další finance přišla koruna také oddělením

---

¹⁴ SELTENREICH, Radim, in *Dějiny evropského kontinentálního práva*, Praha, Linde, 2003, str. 350

¹⁵ UBIETO ARTETA, Antonio, *Dějiny Španělska*, Praha, Lidové noviny, 1995, str.399

¹⁶ CARR, Raymond, *España 1808-1975*, Barcelona, Editorial Ariel, 2003, str. 96

státních financí od financí královských. Státní finance se tak nacházely v ubohém stavu, státní správu zachvátila anarchie a korupce byla všudypřítomná.

Další příčinou nepokojů byla Ferdinandova politika vůči americkým koloniím, kterým byla odepřena práva zaručená ústavou, především právo na vlastní obchod a přístup k úřadům. Došlo ke střetu zastánců centralizovaného státu a stoupenci decentralizace především z řad kreolů, kteří požadovali autonomii pro americké kolonie a ekonomickou svobodu. Decentralizace podle nich měla být uskutečněna rozdělením působností mezi kortesy, zastupitelstva provincií a zastupitelstva obcí. Španělsko odmítlo vyhovět požadavkům amerických kolonií, což vyvolalo konflikt mezi kreolskými juntami a španělskými guvernéry. Tyto souboje byly další příčinou snižování důchodu z kolonií. V Americe vznikla tři významná střediska independistů, jejichž centry se stala velká obchodní města otevřená novým revolučním myšlenkám. Jednalo se o oblast laplatskou, v jejímž čele stanul generál San Martín, Novou Granadu, kterou vedl Simón Bolívar a Mexiko pod vedením generála Itúrbida. Španělé postupně přišli o téměř všechna svá území.

Revoluční nálady pronikly i do armády, a to i do řad důstojnictva. Právě armáda se stala nejrevolučněji laděnou složkou španělské společnosti. Velitelé již nechtěli vysílat svá vojska do bitev s americkými koloniemi, ze kterých vycházela zpravidla s porážkou a ztrátou velkého počtu mužů. Roku 1820 využilo v Cádizu několik důstojníků pod vedením generála Riega nespokojenosti oddílů připravených na plavbu do Ameriky ke vzpouře. Generál Riego vyhlásil obnovení ústavy a na jeho stranu se přidala většina královských vojsk v Andalusii. Přestože byl obyvateli Riego přijímán spíše pasivně, zvěsti o jeho počínu pronikly až na sever Španělska. Lid v Madridu přísahal na ústavu a svolal provizorní kortesy. Absolutisté byli odstraněni od moci a novou vládu vytvořili liberálové a začalo takzvané liberální tříletí.

4.8 Liberální tříletí a znovuyhlášení Cádizské ústavy

Liberální tříletí trvalo od roku 1820 do roku 1823, během této doby byla obnovena normotvorná činnost kortesů, političtí vězni byli propuštěni a byla zrušena inkvizice. Vlády se ujalo takzvané „ministerstvo kriminálků“, které reprezentovali

liberální protivníci Ferdinanda navrátili se z vyhnanství a vězení. Během tohoto období se Španělsko vypořádávalo se dvěma problémy. Prvním byl odpor proti králi, který se snažil mařit všechny reformy, což vedlo k rozkolu i mezi liberály kteří se rozdělili na dvě větve: umírněné neboli „doceañistas“, kteří byli představiteli městske buržoazie a v roce 1820 tvořili v kortesech většinu a na radikální (exaltados), již zastupovali městske lid. Umírnění byli nakloněni králi, radikálové odmítali jakoukoliv spolupráci s králem a nebyli ochotni králi přiznat jinou moc než výkonnou. Celé období vlády liberálů je pak provázeno politickým chaosem a konflikty absolutistů a liberálů, tudíž se realizace záměrů liberálů stává nemožnou.

Vážným problémem byl vznik kontrarevoluce provázené četnými ozbrojenými konflikty, která vyústila v občanskou válku. Stále také přetrvávaly tenze mezi liberály a absolutisty s klerikálně-feudální reakcí, především v Aragónu a Katalánsku se organizovala spiknutí proti liberálům a formovaly se zde apoštolské junty a takzvaná apoštolská armáda složená většinou ze zfanatizovaného lidu. Absolutisté a klerikálně feudální reakce získali i podporu ze zahraničí, když Svatá aliance rozhodla, aby francouzský král Ludvík XVIII. provedl intervenci do Španělska. Španělská vojska, která byla jen na rychlo sestavená a zmítaná vnitřními rozbroji kapitulovala před vojskem Ludvíka, které čítalo na sto tisíc mužů. Ludvíkovo vojsko se tentokrát, na rozdíl od předchozí, napoleonské armády, nesetkalo s žádným lidovým odporem.

V Madridu se usadila regentská rada, která rozpoutala teror proti liberálům. Kortesy, v nichž už tentokrát převažovali radikální liberálové, uprchly do Cádizu a jako rukojmí si vzali krále. Cádiz byl však decimován bombardováním a tak byly kortesy nuceny krále propustit.

4.9 Návrat absolutismu

Jakmile byl Ferdinand propuštěn z vězení, zrušil svou přísahu na ústavu a královským dekretem prohlásil za neplatné všechny reformy konstituční vlády. Došlo k restauraci absolutistického režimu, kterého bylo dosahováno prostřednictvím tvrdého teroru. Hovoří se o takzvaném „zlověstném“ desetiletí. Liberálové byli pronásledováni a vznikly zvláštní vojenské komise, které vyšetřovaly všechny případy projevů přízně ústavě. Desítky tisíc liberálů byly pozatýkány a uvězněny, několik tisíc z nich bylo

popraveno, mezi nimi i slavný generál Riego. V proferdinandovských novinách se objevilo: „*Je potřeba skoncovat s 'černými' (pejorativní název pro liberály) až do čtvrté generace.*“¹⁷ Král byl ve svém boji podporován dvorskou kamarilou i vyslanci cizích mocností. Do exilu odešla i řada významných vědců, Ferdinand nechal uzavřít většinu univerzit.

Ferdinandova moc však byla značně omezována finanční situací královské pokladny, která byla prázdná. Kvůli opozici rojalistů byla vyloučena reforma již zastaralého daňového systému a liberální bankéři se bránili zvýšení zahraničních půjček.

Kolem roku 1825 se Ferdinand pokusil o určité smíření, když do vlády jmenoval umírněné liberální ministry. Vládnoucí strana se ale rozdělila na dvě křídla, na ultrafeudální „apostólicos“ a na „absolutistas“, kteří představovali buržoazii. Apostólicos nebyli spokojeni s královým postojem k liberálům a požadovali proti nim ještě tvrdší postupy, nikoliv smír. „Absolutistas“ byli naopak o něco umírněnější. Vláda byla tvořena převážně „absolutisty, což vyvolávalo odpor „apoštolských“, kteří se od Ferdinanda odklonili a projevovali svou přízeň jeho bratrovi Karlovi, který plánoval proti liberálům mnohem radikálnější postup.

Již roku 1825 zahájili apoštolští řadu ozbrojených akcí, ale Ferdinand je úspěšně potlačoval. Konflikt mezi apoštolskými feudály a buržoazii reprezentujícími absolutisty vyvrcholil až po Ferdinandově smrti ve válce o nástupnictví.

---

¹⁷ TUÑÓN DE LARA, Manuel, La España del siglo XIX, Madrid, Ediciones Akal S.A., 2000, str.93

5 Královnin statut z roku 1834

5.1 Válka o následnictví a přechod k liberálnímu režimu

Po smrti Ferdinanda VII. (1833) nastal ve Španělsku problém s následovnictvím. Jelikož neměl Ferdinand žádného mužského potomka, pouze dvě dcery, vydal roku 1830 pragmatickou sankci, již se rušil Sálský zákon z roku 1713, kterým byly ženy z následnictví vyloučeny. Díky pragmatické sankci se španělskou královnou měla stát Ferdinandova dcera Isabela. Ferdinandův bratr Karel odmítl pragmatickou sankci uznat a přinutil Ferdinanda, aby pragmatickou sankci odvolal a prohlásil Karla za svého nástupce. Těsně před svou smrtí, však Ferdinand znovu potvrdil Isabelino právo na španělský trůn. Jelikož byla Isabela ještě nezletilá, jmenoval král regentkou její matku Marii Kristinu. Ferdinand se ještě na sklonku svého života přiklonil k liberálům a snažil se je získat na stranu Isabely. Podle Cádizské ústavy, odvolané však samotným Ferdinandem, by bylo Isabelino právo na trůn nesporné, neboť ústava sice upřednostňovala muže, ale ženy nebyly z následnictví vyloučeny. Po jeho smrti uznaly kortesy za dědičku trůnu Isabelu a regentkou se stala její matka. Tímto vstoupilo Španělsko do etapy tří občanských, takzvaných karlistických, válek mezi stoupenci Kristiny – „cristinos“ a přívrženci Karla – „carlistas“. Tato série občanských válek však nebyla jen válkou o následovnictví ale i soubojem jednotlivých společenských vrstev. Karlisté měli své stoupence v řadách negramotných vesničanů, duchovenstva, části šlechty a mezi chudými řemeslníky, kteří byli zastánci tradicionalismu a stavěli se proti měšťanskému pokroku a liberalismu. Pro tradicionalisty bylo nepřijatelné, aby se hlavou španělského království stala žena.

Královna hledala oporu pro obranu práv své dcery mezi liberály, kteří představovali spíše měšťanstvo a vzdělance. Aby získala jejich přízeň, vyhlásila rozsáhlou amnestii, učinila opatření k uvolnění obchodu a nechala vypracovat Královský statut, kterým umožnila svolání kortesů.

5.2 Charakteristika královnina statutu z roku 1834

Královnin statut z roku 1834 byl oktrojovanou ústavou, kterou měly být provedeny ústavní reformy v souladu s politickým programem umírněných liberálů.

Jelikož se jedná o text, který byl vydán z rozhodnutí královny a lid se na jeho podobě prostřednictvím zastupitelů vůbec nepodílel, nelze hovořit o statutu z roku 1834 jako o ústavě v liberálním slova smyslu.¹⁸ Podle Joaquína Tomáse Villarroyi, je statut pouze svoláním kortesů v souladu tradicí trvajících již od středověku, ač pozměněného vzhledem k době a společnosti.¹⁹ Podle Carlose Seca Serrana je statut v neposlední řadě pokusem o smír mezi dvěma Španělsky ve zbrani.²⁰ Koruna, jež měla absolutní moc, prostřednictvím statutů delegovala své funkce na další státní orgány. Statut je textem velmi stručným, čítal pouze padesát článků, které jen velmi zevrubně upravují svolání kortesů, jejich fungování a vztahy s korunou. Statut neobsahoval žádnou deklaraci práv a svobod, pouze zmiňoval právo petiční, které náleželo členům kortesů. Jednalo se o zákon flexibilní, text statutů neobsahoval žádnou úpravu procedury reformy ani neposkytoval pravomoc kortesů k tomu, aby mohly vznést návrh na změnu. Statut předpokládal konec starého režimu ve Španělsku, jeho vydání bylo ztělesněním ustálení střední třídy u moci. Jednalo se o první ústavní zákon, který zakotvil program umírněného liberalismu a který zavedl do Španělska bikameralismus.

5.3 Státní orgány

Královnin statut prakticky neupravoval charakteristiku a fungování jednotlivých mocí ve státě, kromě ustanovení týkajících se kortesů. Je zde stručně popsán vztah kortesů k jiným státním orgánům. Statut nezakotvoval princip dělby moci. Politická moc byla prakticky v rukou krále. Ve statutu se poprvé objevuje instituce rady ministrů a předsedy rady ministrů. Moc výkonná náležela králi, který ji delegoval na předsedu rady ministrů, vládu a ministry. Moc zákonodárná náležela kortesům, které však byly značně limitovány králem.

5.3.1 Král a rada ministrů

Králi náležela moc výkonná, na které se s ním podílela rada ministrů i moc zákonodárná. Ač se statut snaží budovat dojem, že je vstřícným krokem královny k sdílení

---

¹⁸ CARR, Raymond, *España 1808-1975*, Barcelona, Editorial Ariel, 2003, str. 105

¹⁹ VILLARROYA, Joaquín Tomás, in Seco Serrano, Carlos, *Historia del conservadurismo español*, Madrid, Ediciones Temas de hoy, 2000, str. 57

²⁰ SECO SERRANO, Carlos, *Historia del conservadurismo español*, op. cit., str. 57

moci s kortesy, zaručoval monarchovi významný vliv na kortesy. Podle článků 24 a 30 král svolával a rozpouštěl kortesy, které navíc mohly jednat pouze o záležitostech, kterými je pověřil král (čl. 31). Král měl výlučné právo zákonodárné iniciativy a všechny zákony musely být schváleny králem, který kdykoliv mohl schválení odmítnout a to i bez udání důvodů. Král také neomezeně jmenoval členy horní komory, vybíral předsedu a místopředsedu obou komor kortesů. Jmenoval a odvolával předsedu Rady ministrů a členy kabinetu.

Ministerská rada byla složena z ministrů, v jejím čele stál předseda, všichni členové rady byli jmenováni královnou a byli odpovědní kortesům. Královna na radu ministrů přenášela značnou část své působnosti, takže bylo možno radu ministrů považovat za hlavní výkonný orgán v království.

5.3.2 Kortesy

Jak již bylo řečeno výše, převážná většina textu statutu je věnována kortesům. Statut byl v podstatě výnosem, kterým se svolávaly kortesy a který upravoval jejich organizaci. Královním statutem je do španělského parlamentarismu zaveden bikameralismus. Druhá komora byla zavedena, aby fungovala jako brzda revolučních excesů. Vznik dvou komor vyplynul ze stavovského charakteru kortesů a také z požadavku, aby zástupci lidu nezasedali s ostatními zástupci. Parlament se tedy skládal z komory „významných“ (procerů) neboli horní komory s neomezeným počtem členů a komory prokurátorů (procuradores). Funkce v horní komoře se získávala buď narozením nebo děděním nebo jmenováním králem a byla doživotní. Členy stavu procerů byli kněží, šlechtici, tajemníci kabinetu, prokurátoři a rádcové. Členy dolní komory byli poslanci, kteří měli zastupovat lid a byli voleni bohatými občany. Mandát procuradorů byl tříletý. Volby do dolní komory již nebyly upraveny v samotných statutech, jako tomu bylo v Cádizské ústavě, nýbrž samostatnými volebními zákony z roku 1834 a 1836. Volební právo bylo i nadále nepřímé a omezené majetkovým cenzem, navíc je mohli získat pouze muži. Z těchto důvodů pročež volební právo získalo jen šestnáct tisíc voličů, tedy jen 0,15 procent obyvatelstva. Základním volebním obvodem byla obec. *„Volby konané podle volebních obvodů vedly později k falšování všeobecných voleb a posvětily moc aristokracie a kléru, jež byli podporováni*

boháci v každé obci“²¹ Nebyl tedy splněn požadavek liberálů, kteří chtěli rozšířit počet voličů.

Kortesý byly orgánem z části legislativním, z části poradním. Jak již bylo zmíněno výše, veškeré předpisy musely být posouzeny královskou radou a radou ministrů a schváleny královnou. Král mohl značně zasahovat do chodu kortesů, proto rozhodně nelze hovořit o nezávislém parlamentu.

Obě komory měly stejné kompetence. Jak proceři tak prokurátoři požívali při výkonu své funkce imunity. Král byl povinen svolat obě komory zároveň, ty ale zasedaly v rozdílných budovách. Jednání kortesů byla veřejná s výjimkou případů uvedených ve zvláštním nařízení. Hlavním úkolem kortesů bylo zákonodárství, všechny zákony musely být schváleny oběma komorami. Zákon mohl být vetován králem.

Mezi další úkoly kortesů patřily záležitosti týkající se financí a rozpočtu.

Členům kortesů náleželo petiční právo, kterého využívali hlavně poslanci dolní komory, kteří se tak snažili předložit vládě reformní požadavky buržoazie. Jednou z nejdůležitějších peticí byla charta práv, která obsahovala osobní svobodu, svobodu tisku, vlastnictví, zákaz retroaktivity zákonů, nedotknutelnost obydlí a rovnost daní avšak neobsahoval úpravu náboženských poměrů.

Kortesý kontrolovaly moc výkonnou, tato pravomoc byla upravena prostřednictvím nařízení. Kortesy také měly také důležitou úlohu v případě smrti krále, kdy musely být svolány, aby před nimi následník trůnu přísahal poslušnost zákonům.

Vztah mezi oběma komorami kortesů a mezi kortesy a panovníkem měl být upraven ve speciálním nařízení.

5.3.3 Absence katalogu práv a svobod

Statut neobsahoval úpravu práv a svobod, a když vstoupil v platnost, progresivní liberálové nepřestali naléhat, aby byl doplněn listinou práv a svobod. Poslanci tedy využili svého petičního práva a předložili návrh charty, která obsahovala osobní svobodu, svobodu tisku, vlastnictví, zákaz retroaktivity zákonů, nedotknutelnost obydlí

---

²¹ TUÑÓN DE LARA, Manuel, *La España del siglo XIX*, Ediciones Akal S.A., Madrid, 2000, str. 124

a rovnost daní, avšak neobsahoval úpravu náboženských poměrů. Absence úpravy náboženských poměrů ve statutu se stala při pozdějších ústavodárných procesech argumentem proti deklaraci konfesionality státu, když legislativci tvrdili, že statut neobsahoval úpravu náboženství a nikdo ji ani nepostrádal.²² Charta práv a svobod však nakonec nebyla přijata.

5.4 Situace po přijetí statutu do povstání v La Granja

Po nástupu Marie Kristiny na trůn a po vyhlášení statutu nastal ve Španělsku velmi intenzivní politický život. Liberální strana se opět dostala k moci a z exilu se vrátili významní liberálové jako Olózaga, Mendizábal a Cortés. Liberálové však ani teď nevystupovali jednotně. Umírnění chtěli uskutečnit pouze reformy správní a finanční a nechtěli přistoupit na radikální reformy, aby si neznepřátelili šlechtu a klér. „Progresisté“ stále volali po ústavě, jejímž ideálem byla konstituce z roku 1812, žádali demokratičtější volby, větší moc kortesům, svobodu tisku a svobodu vyznání.

Královnin statut nebyl schopen vyřešit revoluční situaci v zemi a pro pokrokové vrstvy byl nepřijatelný. Statut měl řadu odpůrců jak mezi absolutisty, tak mezi radikálními liberály, což vedlo k jeho krátké platnosti, která trvala pouze do roku 1836.

Umírnění, kteří byli u moci, politickou situaci nezvládali, došlo k vládní krizi a vzniku junt. Lid popuzený karlistickou válkou a krutostí karlistů se obrátil proti klášterům a kněžím i proti státním úředníkům. Královna se snažila najít spojence v zahraničí, leč bezúspěšně. Byla tedy nucena jmenovat ministerským předsedou progresistu Mendizábala. Za jeho vlády byla přijata řada liberálních opatření, byly odstraněny vnitrostátní celní hranice, byla zavedena desetinná soustava, kodifikovány zákony a vytvořeny normy daňového práva.²³ Vláda se za účelem zvýšení příjmů do státní pokladny snažila podporovat zemědělství, které bylo omezeno archaickými zákony o desátkách a dědickém právu, které bránily prodeji půdy. Důležitým krokem tedy byly reformy vlastnického práva, které silně postihly církevní majetek, jenž byl

---

²² ALBERT MÁRQUEZ, Marta María, *Los valores jurídicos en el contitucionalismo español*, Córdoba, Diputación de Córdoba, 2004 str. 116

²³ VINCENT, Mary a STRADLING, R.A., *Svět Španělska a Portugalska*, Praha, Euromedia group, 1997, str. 133

vyvlastněn a rozprodán. Agrární reforma však nebyla příliš úspěšná, neboť nákup půdy si mohli dovolit jen majetní Španělé, což vedlo ke koncentraci půdy v rukou omezených skupin.

Mendizábal se také snažil prosadit reformu volebního zákona a zažádal královnu o svolání kortesů, poté představil předsedovi dolní komory návrh volebního zákona, který však byl odmítnut. Mendizábal proto požádal o rozpuštění kortesů a svolání nových, jejichž dolní komora již zákon schválila. Volební zákon zaručoval přímé volební právo pro větší počet obyvatel a provinční volby. Poté, co byl zákon schválen dolní komorou, musel být předán ke schválení komoře horní. K tomu ale již nedošlo, neboť umírnění, kteří měli v kortesech převahu, nechali Mendizábala odvolat.

V čele vlády pak stanul generál Istúriz, který nechal rozpustit kortesy a vyhlásit volby do dolní komory. Volby dopadly ve prospěch Istúrize, ale nespokojení progresisté vyvolali řadu povstání a zemi opět zachvátila revoluce, která vyvrcholila povstáním v La Granja, při němž byla Kristina násilím přinucena uznat ústavu z roku 1812 a povolat zpět do vlády progresisty, nástupce bývalého radikálního uskupení „exaltados“.

První vlna karlistických válek plných krutostí pomalu opadala. I když Karel vycházel z bitev většinou vítězně, nepodařilo se mu dosáhnout definitivního vítězství. Karlova pozice byla mimo jiné oslabena konflikty na jeho dvoře.

Po povstání v La Granja byly svolány mimořádné ústavodárné kortesy. Z voleb vyšli vítězně progresisté a nové kortesy zřídily speciální komisi, která byla pověřena vypracováním základů ústavní reformy.

6 Ústava z roku 1837

6.1 Charakteristika ústavy

Ústava z roku 1837 měla být dokumentem, který by kombinoval Ústavu cádízkou a Královnin statut z roku 1834, měl být tak prostředkem harmonizace liberalismu s korunou.²⁴ Ústava měla vycházet z ústavy cádízké, text měl být zkrácen a měly v něm být zakotveny dvoukomorové kortesy, přičemž ani jedna komora neměla mít stavovský charakter a volby do poslanecké sněmovny měly být přímé. Králova moc měla být posílena. Návrh ústavního zákona nakonec nebyl pouhou revizí ústavy cádízké, ale textem novým, ústavě z roku 1812 vzdáleným. Ústava z roku 1837 byla opět textem relativně krátkým, obsahovala 77 článků, a také systematickým a na rozdíl od královnina statutu již kompletním, neboť upravovala postavení všech státních orgánů, obsahovala katalog práv a byly v ní deklarovány základní ústavní principy. Ústava však neobsahovala úpravu hranic teritoria Španělské koruny, poměry v zámoří měly regulovat zvláštní zákony a poslancům zvoleným v zámořských provinciích nebylo umožněno zasedat v kortesech.

Jednalo se o ústavu flexibilní, bylo možno ji pozměnit stejnou procedurou jako běžné zákony. Ústava se hlásila zčásti k ústavě z roku 1812, jejíž část V., která se týkala soudnictví, zůstala zachována, s výjimkou ustanovení která byla novou ústavou výslovně zrušena.

Ústava byla založena na principu svrchovanosti národa, který je však zmíněn pouze v preambuli a v samotném textu ústavy už není blíže definován. Ústavu schvalovaly a vyhlášovaly kortesy a ne už královna, jak tomu bylo dříve, čímž byla vyjádřena nadřazenost kortesů nad korunou.

6.2 Státní orgány

Ústava byla založena na principu dělby moci, státní orgány však byly úzce provázány, vzájemně se ovlivňovaly a spolupracovaly.

---

²⁴ BAHAMONDE, Andrés a MARTÍNEZ, Jesús, *Historia de España siglo XIX*, Madrid, Catedra, 2007, str. 210

6.2.1 Moc výkonná: král a ministři

V ústavě lze pozorovat posílení královských pravomocí oproti Ústavě z roku 1812 a naopak ubylo restrikcí, král už k určitým úkonům nepotřeboval zmocnění zvláštního zákona. Panovník byl podle ústavy nestíhatelný a ze své funkce neodpovědný, za jeho činy odpovídali ministři prostřednictvím kontrasignace.

Králi náležela především moc výkonná, vydával dekrety, nařízení a pokyny, dbal na zachování veřejného pořádku a státní bezpečnosti, řídil diplomatické vztahy, byl vrchním velitelem vojsk. Král měl také určitý vliv na moc soudní a zákonodárnou. Dohlížel na řádnou správu soudnictví a uděloval milost. Měl právo zákonodárné iniciativy, ne však již výlučné, podepisoval a vyhlašoval zákony, měl právo absolutního veta na rozdíl od Cádizské ústavy, kde mu náleželo pouze veto suspensivní. Svolával a rozpouštěl kortesy a zahajoval jejich zasedání, rozpouštěl poslaneckou sněmovnu. Král mohl podle článku 46 libovolně jmenovat a odvolávat ministry. Toto ustanovení bylo Marií Kristinou i regentem Esparterem hojně zneužíváno, když si ministry vybírali spíše z řad svých oblíbenců než z členů parlamentní většiny.

Ministrům je v ústavě věnován poměrně malý prostor. V ústavě již nebyla zakotvena neslučitelnost funkcí poslance nebo senátora s funkcí ministra, která se objevovala v Cádizské ústavě. Vládu a post předsedy rady ministrů ústava vůbec neupravovala.

6.2.2 Moc zákonodárná: kortesy

Moc zákonodárná náležela kortesům, s kterými se na ní podílel král, jak již bylo zmíněno výše. Kortesy byly dvoukomorové, složené ze senátu a poslanecké sněmovny, obě komory plnily stejné funkce. Kortesy byly svolávány králem jednou ročně. Ústava rovněž počítala s mimořádným zasedáním kortesů, ke kterému mohlo dojít v případě nepřítomnosti krále nebo jeho neschopnosti vládnout. Zasedání kortesů byla veřejná, jednotlivé komory jednaly odděleně a zasedáním nemohl být přítomen král. Novým přínosem ústavy bylo, že členům parlamentu poskytovala imunitu.

Poslanci byli voleni do poslanecké sněmovny, prostřednictvím přímých voleb, na každých padesát tisíc obyvatel připadal jeden poslanec, volební právo bylo stále omezené majetkovým cenzem, takže počet voličů nepřesáhl 5 procent z celkové

populace, přesto s porovnáním Královského statutu počet obyvatel s volebním právem výrazně stoupl. Funkční období poslance trvalo tři roky, poslanci mohli být znovuzvoleni. Poslanci se nemohli stát kněží.

Členové senátu byli jmenováni králem na základě seznamu z jednotlivých provincií. Počet senátorů odpovídal třem pětinám z celkového počtu poslanců. Post senátorů již nebyl dědičný ani doživotní, funkční období senátorů bylo závislé na poslanecké sněmovně, neboť s koncem každého volebního období se obměňovala část senátu.

Hlavní úlohou kortesů byla legislativní činnost, kortesy měly právo zákonodárné iniciativy, všechny návrhy zákonů musely být schváleny oběma komorami.

Dalším úkolem byly záležitosti státních financí, kortesy projednávaly a schvalovaly návrh státního rozpočtu, který jim byl předkládán vládou. Kortesy vykonávaly kontrolu vlády a ministrů, měly právo povolávat k odpovědnosti jednotlivé ministry. Obžalobu vznášela poslanecká sněmovna a rozhodoval o ní senát. Kortesy rovněž vyslovovaly důvěru vládě.

6.2.3 Moc soudní

Ústava z roku 1837 vůbec poprvé použila termínu moc soudní. Pouze soudy mohly aplikovat zákony, soudci byli nezávislí na jakékoliv moci ve státě a byli neodvolatelní a ze své funkce odpovědní. Soudní jednání byla veřejná. Na správu soudnictví dohlížel král a byla zachována jednota zákoníků a zvykového práva.

6.3 Práva a svobody

Na rozdíl od Královnina statutu z roku 1834 obsahovala ústava z roku 1837 hned na začátku katalog práv a svobod, který již byl oproti ústavě z roku 1812 ucelený. Ústava upravovala právo na osobní bezpečnost, právo rovnosti, vlastnické právo a právo svobodného vyjadřování tisku. Právě svoboda tisku byla stěžejním právem, neboť se

jedná o základní právo zastupitelského státu, jehož základy stojí na veřejném mínění.²⁵ Tisk byl sice nástrojem ochrany svobody, ale také prostředkem politické propagandy. Ústava zaručovala všem Španělům svobodný tisk a publikaci názorů bez předchozí cenzury, přičemž byl ustanoven speciální porotní soud pro posuzování deliktů spáchaných tiskem nebo veřejným projevem.

Ústava zaručovala občanům rovnost, která se projevovala rovností v přístupu k veřejným funkcím, přičemž se zohledňovalo vzdělání a zásluhy, další zárukou rovnosti byla jednotná aplikace zvykového práva, bez ohledu na sociální původ a jednotné zákoníky pro celé území Španělské koruny.

Politická práva byla však udělována jen majetným vrstvám, což bylo zdůvodněno poslanci tak, že jen majetné vrstvy jsou dostatečně inteligentní, pokud by stejné znalosti měli i dělníci, také by jim byla politická práva rovněž udělena.²⁶

Velmi důležitým počinem ústavy byl posun k náboženské toleranci. Podle ústavy sice bylo katolické náboženství vírou Španělů, ale již nebylo náboženstvím jediným možným. Ústava pouze konstatovala, že katolicismus je převládajícím vyznáním ve Španělsku, pročež je potřeba chránit nejen samotnou víru, ale i kněží. Při projednávání návrhu řada poslanců trvala na tom, aby ústava zakotvovala, že nikdo nesmí být pronásledován za praktikování jiné víry, tuto tematiku však blíže určoval zvláštní zákon, neboť se objevovaly obavy, že by formální deklarace náboženské svobody v ústavě mohla vyvolat další spory.²⁷ Tato změna se mohla uskutečnit díky klesajícímu vlivu církve na španělskou společnost a také kvůli střetům státní moci s církví, které byly vyvolány mimo jiné vyvlastněním církevního majetku. Svou přízeň jak u obyvatelstva, tak i u vlády ztratila církev hlavně podporováním karlistů.

---

²⁵ ALBERT MÁRQUEZ, Marta María, *Los valores jurídicos en el contitucionalismo español*, Córdoba, Diputación de Córdoba, 2004, str. 144

²⁶ ALBERT MÁRQUEZ, Marta María, *Los valores jurídicos en el contitucionalismo español*, Córdoba, Diputación de Córdoba, 2004, str. 140

²⁷ COLOMER VIDAEL, Antonio, *Los liberales y el origen de la monarquía parlamentaria en España*, Madrid, Prensa y Ediciones Iberoamericanas, 1998, str. 98

6.4 Otázka amerických kolonií

Za zmínku stojí regulace poměrů v amerických koloniích, neboť byla pojata velmi odlišně od úpravy z Cádizu. Vzhledem k independistickým tendencím amerických kolonií, které byly prohloubeny a urychleny právě díky ústavě z roku 1812, potřebovala ústava oslabit vliv amerických poslanců, což bylo uskutečněno odepřením poslaneckých křesel pro poslance ze zámoří a pozdější regulací poměrů v Americe pomocí speciálních zákonů, jež měly být vypracovány, ale nakonec k tomu nedošlo. Kolonie se ocitly v rukou kapitánů a staly se znovu jakýmsi vícekrálovstvími. Tento systém navíc umožňoval zachování otroctví v Karibiku, z něhož koruně plynuly značné zisky z obchodu s cukrem. Independistické tendence nebyly však jediným motivem, proč v ústavě nebyly uznány provincie. Zřízení provincií by ovlivnilo teritoriální organizaci státu směrem k federativismu, což bylo s rozporem s centralistickými tendencemi.²⁸

6.5 Období regentství a vláda progresistů do nástupu umírněných

Po odeznění první vlny karlistických válek, v nichž Karel nezískal výraznější převahy a konečně vítězství, uprchl nakonec Karel roku 1839 do Francie a karlisté podepsali s liberály dohodu ve Vergaře. Liberálové udělili karlistickým povstalcům amnestii a dokonce přijali zpět do armády karlistické generály a důstojníky, což vzbudilo velkou nevoli španělské veřejnosti, která se na základě historických zkušeností obávala dalších vojenských převratů. Vládnoucí třídy země byly rozděleny na dva velké tábory „progresistů“ a „umírněných“, následující historický rozkol liberálů.

Když už po skončení karlistických válek Maria Kristina nepotřebovala podporu liberálů, přiklonila se opět k umírněným moderados.

Progresisté tedy opět vyvolali lidovou vzpouru, kterou vedl generál Espartero. Espartero za pomoci junt a národní milice dosáhl svého jmenování předsedou vlády. Požadavky nové vlády a Esparterova snaha o kolektivní regentství donutily Marii Kristinu, aby se vzdala regentství a v roce 1840 opustila Španělsko. Jelikož její dcera

---

²⁸²⁸ BAHAMONDE, Andrés a MARTÍNEZ, Jesús, *Historia de España siglo XIX*, Madrid, Catedra, 2007, str. 211

Isabela byla ještě nezletilá, přešlo regentsví dočasně na vládu, v jejímž čele stanul Espartero. Roku 1841 bylo zřízeno „ministerstvo pro regentství“.

Espartero je považován za prvního z řady španělských diktátorů. Espartero nenaplnil očekávání progresistů, neboť se obklopil kamarilou složenou především z umírněných. S Esparterovou politikou byla nespokojena především katalánská buržoazie a Barcelona proti Esparterovi povstala. Sice se mu podařilo odboj potlačit, ale prostředky, jimiž svého úspěchu dosáhl, a jeho neschopnost sestavit jednotnou liberální vládu, proti němu obrátily koalici všech stran a Espartero byl donucen podat demisi a odejít roku 1843 do zahraničí.

Po jeho odchodu se k vládě dostali opět umírnění v čele s generálem Narváezem, Isabeliným spojencem. Kortesy se rozhodly, že předčasně prohlásí Isabelu za plnoletou. Ve volbách roku 1844 zvítězili umírnění a začalo takzvané „umírněné desetiletí“, které přineslo zemi potřebné zklidnění a zotavení. Umírněné desetiletí bylo obdobím parlamentní politiky, ale přesto měla i nadále rozhodující slovo armáda.

7 Ústava z roku 1845

7.1 Charakteristika ústavy

„Umírněná“ ústava z roku 1845 byla společným dílem kortesů a královny. Sepsání ústavy nepředcházela žádný mimořádný ústavodárný proces, kortesy tvořené téměř z absolutní většiny „umírněnými“ v podstatě zreformovaly text ústavy z roku 1837 do takové míry, že vznikl text nový, odrážející konzervativní ideologie, který se spíše přibližoval Královskému statutu z roku 1834. Sánchez Sagesta charakterizuje ústavu následovně: *„Ústava z roku 1845 je skutečnou reformou textu z roku 1837. Zachovává její vnější strukturu rozdělenou na třináct částí a většina ze 77 článků se přepracovala do 80 článků nové konstituce. Co ale dává novému textu podobu originální konstituce, je koncept, z kterého vychází a jenž se odráží v jejích člancích, kterých se dotkla reforma.“*²⁹ Tento rozdílný koncept je zřetelný z preambule: *„Naši vůlí a vůlí kortesů bylo upravit a sladit současné potřeby Státu se starými zvyky a svobodami těchto království a vliv kortesů, který se vždy projevil v závažných událostech v monarchii, a měníme ústavu vyhlášenou 18. června 1837.“*

Hned v preambuli tedy můžeme pozorovat posun od suverenity národa ke sdílené suverenitě. „Vůle národa“ z Ústavy z roku 1837 se stává „vůlí naší a kortesů“ plurál majestátu ve spojení s kortesy jasně odkazuje na princip sdílené suverenity panovníka a kortesů. Ústava upravovala funkce státních orgánů a lidská práva a svobody, které však byly významně omezeny. Jedná se o text průměrně rozsáhlý a přehledný. Ústava byla flexibilní, změny bylo možno provádět běžným legislativním postupem.

7.2 Státní orgány a dělba moci

Ústava byla sice založena na principu dělby moci, ale autonomie kortesů byla značně omezena a vliv panovníka posílen. Termín „moc soudní“ byl zrušen a ústava se vrátila k pojmu „soudnictví“.

---

²⁹ SECO SERRANO, Carlos, *Historia del conservadurismo español*, Madrid, Ediciones Temas de hoy, 2000, str. 100

7.2.1 Moc výkonná král a vláda

Moc výkonná náležela panovníkovi a vládě. Oproti předchozí ústavě byla moc panovníka posílena. Král například jmenoval všechny senátory, spolu s kortesy mu náležela moc zákonodárná. Osoba panovníka byla posvátná a nedotknutelná a neodpovědná, odpovědnost za panovníka nesli ministři. Král byl omezen zvláštními zákony v otázkách týkajících se změny hranic království, přítomnosti cizích vojsk na území koruny nebo uzavírání manželství.

Ministři a vláda jsou v ústavě upraveni stejně jako v předchozí ústavě, pokud se týká jejich odpovědnosti a předkládání návrhu státního rozpočtu kortesům, nebo kontroly ministrů ze strany parlamentu. Funkce ministra byla slučitelná s funkcí poslance nebo senátora a ministr se mohl zúčastnit jednání obou komor kortesů, ale hlasovat směl jen v té, jejímž byl členem. Ve skutečnosti však byla činnost vlády usnadněna, ministři sice potřebovali důvěru krále a kortesů, ale jelikož byl senát závislý na panovníkovi a poslanecká sněmovna neměla kvůli volebnímu cenzu reprezentativní základ, vznikla takzvaná „vláda kamarily“, jež se odpovídala výhradně královně a byla silně ovlivňována finančními a majetkovými zájmy.

7.2.2 Kortesy

Úprava kortesů doznala v ústavě z roku 1845 největších změn. Kortesy zůstaly dvoukomorové, tvořené poslaneckou sněmovnou neboli dolní komorou, a senátem neboli komorou horní.

Poslanecká sněmovna byla složena z poslanců, kteří byli zvoleni volebními juntami přímým volebním právem. Počet poslanců ústava neuváděla. Volební zákon z roku 1846 zachoval aktivní volební právo omezené majetkovým cenzem. Pasivní volební právo bylo rovněž omezeno majetkovými poměry. Volebními obvody již nebyly provincie ale menší územní jednotky. Panovník a vláda tak získali větší kontrolu nad ostatními politickými složkami a poslanecká sněmovna již nereprezentovala celý národ, nýbrž jen majetnější vrstvy. Poslanecká sněmovna si volila svého předsedu, místopředsedu a tajemníky.

Ještě mnohem patrnější změny poznamenaly úpravu senátu. Senát měl neomezené množství senátorů, přičemž všichni byli jmenováni králem a jejich funkce byla

doživotní. Senátoři museli být nejméně třicet let staří a museli splňovat celou řadu ekonomických a sociálních podmínek, mít tedy určité postavení či funkci a zároveň pobírat roční rentu ve výši minimálně 8000 reálů. Funkce v senátu byla zaručena potomkům krále, kteří dovršili věku pětadvaceti let. Senátoři si, na rozdíl od poslanců, nemohli sami zvolit svého předsedu, místopředsedu a tajemníky, neboť tito byli jmenováni králem. Podmínky pro získání postu senátora mohly být upraveny zákonem. Kromě legislativní funkce plnil senát určité úkoly soudní. Soudil ministry, kteří byli obviněni kortesy, rozhodoval o deliktech spáchaných proti osobě panovníka nebo bezpečnosti státu a o dalších případech stanovených zákonem.

Obě komory kortesů měly právo zákonodárné iniciativy. Každá z komor měla právo suspenzivního veta, stejně jako panovník. Pokud jedna z komor zamítla návrh zákona, nemohl být již tento zákon v daném parlamentním období projednáván.

7.2.3 Místní samospráva

Místní samospráva byla velmi omezena vládou, neboť do zastupitelstev provincií a obcí směli zasahovat vládní úředníci.

Otázka amerických kolonií zůstala nezměněna, článek 80 nadále upíral reprezentativnost zámořským provinciím, které se měly řídit zvláštními zákony.

7.2.4 Správa soudnictví

Stejně jako ústava z roku 1837 se i ústava z roku 1845 přiklonila k názvu soudnictví a vyhnula se termínu moc soudní. Soudnictví bylo spravováno ve jménu krále. Soudci byli i nadále neodvolatelní ale odpovědní za jakékoliv porušení zákona. Pouze soudy mohly aplikovat zákony.

Z ústavy zmizela ustanovení týkající se jednoty aplikace zvykového práva, naopak byl kladen ještě větší důraz na jednotnou aplikaci zákoníků všemi civilními i trestními soudy: „*Celá monarchie se bude řídit stejnými zákoníky...*“ (čl. 4). Vypuštěna byla ustanovení o zřízení soudních porot. Do kompetence soudů již nespádaly otázky posuzování tiskových deliktů, o nichž rozhodovala exekutiva. Zákon z 6. července 1845 potvrdil zánik porotních soudů pro otázky tiskových deliktů.

7.3 Práva a svobody

Lidská práva a svobody byly v Ústavě z roku 1845 omezeny díky konzervativní ideologii a posílení moci panovníka.

Ústava se znovu přihlásila ke konfesnímu charakteru státu. Povinností státu bylo zachovat víru a chránit kněží (čl. 11) a náboženstvím španělského národa je náboženství římskokatolické. Jedním z důvodů důrazu na katolickou víru byl bezesporu katolický fanatismus královny Isabely II. Avšak jiná náboženství zakázána nebyla. Pozice církve byla posílena navrácením zkonfiskovaných statků a konkordátem z roku 1851, jímž církve a liberální stát urovnaly vztahy narušené konfiskací církevních majetků. Církev v konkordátu uznává provedené konfiskace svého majetku a katolické náboženství je prohlášeno za jediné náboženství španělského národa. Konkordát byl platný až do roku 1931.

Ústava sice zaručovala svobodu tisku, ta ale byla nedlouho poté omezena zvláštním zákonem, kterým byla znovu zavedena cenzura.

8 Politicko-správní centralismus a pokus o Ústavní návrh z roku 1852

Ústava z roku 1845 byla jednou z nejdéle platných ústav, přesto se objevily dva pokusy o její důkladnou reformu, jimiž byl ústavní návrh z roku 1852 a nevyhlášená ústava z roku 1856. Kromě ústavy z roku 1845 prosadili „umírnění“ řadu dalších reforem shrnutých pod názvem politicko-správní centralismus. Mezi nejvýznamnější patřilo vytvoření provincií jako nových územních celků, daňová reforma, vznik Španělské banky, vypracování Trestního zákoníku (1848), zákona o organizaci místních zastupitelstev a zákona o civilní stráž (Guardia civil). Královská rodina se během vlády umírněných podstatně zdiskreditovala, neboť členové královské rodiny byli zapleteni do nekalých obchodů a finančních skandálů.

8.1 Ústavní návrh z roku 1852

Narváezova vláda byla provázena četnými nepokoji, ovlivňovanými revoluční náladou, která zavládla v celé Evropě. Narváezovi se dařilo akce lidu potlačovat a stejně úspěšný byl i v potlačení povstání progresistů a karlistických bouří.

V roce 1851 nahradil Narváeze v čele rady ministrů konzervativce Juan Bravo Murillo. Bravo Murillo hodlal reformovat španělský politický režim, jeho cílem bylo posílení exekutivy a zároveň zabránění vlivů Francouzské revoluce. Vláda tajně a bez spolupráce s kortesy připravila návrh ústavy, který byl nazván Základní zákon, jenž byl doplněn osmi ústavními zákony, které měly nahradit text z roku 1845. Murillov ultrakonzervativní návrh, který měl přiblížit Španělsko zpět k absolutismu, byl hned od počátku odsouzen k neúspěchu, když byl zamítnut kortesy.

Základními změnami v Murillově návrhu bylo posílení královské moci, omezení pravomocí kortesů, zúžení volebního práva, omezení lidských práv a svobod, zachování konfesního charakteru státu a vyloučení ostatních náboženství.

Jelikož vzbudil Bravo Murillo odpor kortesů, přistoupil ke svolání kortesů nových. Nicméně návrh ústavy vzbudil bouřlivé reakce všech politických sil, které jej odmítly a žádaly Murillovu demisi. Královna tedy byla nucena Brava Murilla odvolat.

9 Progresistické dvouletí (1854-1856) a nevyhlášená ústava z roku 1856

Zemí nadále zmítala všeobecná nespokojenost, která vedla k převratu vedenému generálem O'Donnellem, k němuž se přidal i generál Espartero. Roku 1854 byl vyhlášen takzvaný Manzanareský manifest, jehož hlavním požadavkem bylo svolání ústavodárných kortesů, jejichž úkolem mělo být uskutečnění liberálních reforem. Manifest je výzvou Španělům, aby nebyla přerušena kontinuita následnictví, ale kamarila byla zbavena moci. Dalšími body bylo snížení daní, demokratické změny ve volebním zákoně a v zákoně tiskovém a vytvoření národní milice. Ještě téhož roku se sešly kortesy, které si za předsedu zvolily Espartera, jenž stál znovu v čele progresistů. Významným spojencem mu byl generál O'Donnell, jemuž bylo svěřeno ministerstvo války. Vláda byla prakticky v rukou obou generálů po dobu dvou let nazývaných jako „progresistické dvouletí“.

9.1 Nevyhlášená konstituce z roku 1856

Nevyhlášená konstituce z roku 1856 byla důsledkem návratu progresistů k moci. Královna jmenovala Espartera předsedou rady ministrů a vyhlásila, v souladu se zákonem z roku 1837, volby do kortesů, které měly být ústavodárnými. Ve volbách zvítězili progresisté. Dalšími stranami v kortesech byla Liberální unie vedená generálem O'Donnellem, Olózagovi ultraprogresisté a demokraté.

Zákonodárný proces byl velmi dlouhý a namáhavý, trval až do roku 1855, vyhlášení ústavy bylo odloženo, dokud nebude schváleno šest ústavních zákonů, které ji měly doplňovat. Vzhledem k politické situaci a překážkám právního charakteru však nebyla nikdy vyhlášena. Kortesy byly královnou rozpuštěny a O'Donnell, podporovaný královnou, sesadil Espartera a byl jmenován předsedou vlády. Tímto skončilo takzvané progresistické období a návrh ústavy upadl v zapomnění.

9.2 Charakteristika ústavy.

Ústavní návrh z roku 1856 byl nejvýznamnějším pokusem o reformu Ústavy z roku 1845, prohluboval nejprogresivnější ideje zakotvené již v ústavě z roku 1837.

Ústava obnovila princip svrchovanosti národa a odklonila se tak od „historického“ pojetí ústavy. Svrchovanost národa je vysvětlena explicitněji než v ústavě z roku 1837 a je přesunuta z preambule do samotného textu ústavy: „*Všechny moci ve státě pocházejí z národa, jemuž výhradně náleží suverenita, a právě proto pouze národu náleží právo stanovit si své základní zákony*“ (čl. 1).

„Suverenita lidu již není pojímána jako poslušnost národní minulosti a tradici, tedy historické (vnitřní) konstituce, nýbrž jako právo lidu stanovit si formu vlády, kterou považuje za nejvhodnější.“³⁰ Ústava se navrácí k dělbě moci, opět se objevuje koncept moci soudní, kortesy znovu získaly svoji autonomii a ústavodárné kortesy mohly dále pokračovat jako kortesy běžné. Velmi detailní byla úprava lidských práv, ústava se hlásila k náboženské toleranci a již nedeklarovala katolickou konfesionalitu. Ústava měla být doplněna šesti ústavními zákony - volebním zákonem, zákonem upravujícím vztahy mezi legislativními orgány, zákonem o státní radě, zákonem o vládě a místní samosprávě, zákonem o soudech a zákonem o národní milici.

Konstituce byla průměrně rozsáhlá a jednalo se o ústavu rigidní.

9.2.1 Král a vláda

Osoba krále je i nadále v ústavě z roku 1856 posvátná a nedotknutelná, není odpovědná, ale její kompetence jsou zredukovány. Král měl tedy i nadále právo zákonodárné iniciativy, podepisoval a vyhlašoval zákony a měl právo suspenzivního veta. Co se týče moci výkonné, jmenoval a odvolával ministry. Byl ale omezen speciálními zákony, jejichž zmocnění potřeboval k některým úkonům jako například k amnestii, podepisování mezinárodních smluv, uzavírání manželství.

Ústava zakotvovala Státní radu, kterou musel král v zákonem stanovených případech vyslechnout. Postavení ministrů nebylo upraveno rozdílně od předchozí ústavy.

---

³⁰ ALBERT MÁRQUEZ, Marta María, *Los valores jurídicos en el contitucionalismo español*, Córdoba, Diputación de Córdoba, 2004, str. 169

9.2.2 Kortesy

Ústava chtěla zachovat dvoukomorové kortesy, zachovaly se i názvy pro komory kortesů tedy Kongres a Senát, členové obou komor byli voleni. Kortesy byly svolávány alespoň jednou ročně a zasedání, které svolával a rozpouštěl král, muselo trvat minimálně čtyři měsíce po sobě jdoucí. Ústava poskytovala kortesům právo normativní autonomie, každá z komor si mohla stanovit vlastní stanovy. Obě komory měly, stejně jako král, zákonodárnou iniciativu a právo suspenzivního veta. Členové obou komor byli nestíhatelní pro svoje názory a hlasování projevené v kortesech.

Ústava také upravovala vztahy kortesů s panovníkem. Kortesy například přijímaly královu přísahu, jmenovaly regenta atd.

Poslanci byli voleni v přímých volbách, přičemž volebním obvodem byly provincie. Volební právo bylo i nadále omezeno majetkovým cenzem. Odpůrci všeobecného volebního práva zdůvodňovali svůj postup tím, že kvůli rozdílným ekonomickým a sociálním podmínkám znemožňuje všeobecné volební právo utvořit jakoukoliv většinu. Nicméně podle volebního zákona již nebylo třeba pro výkon funkce poslance být vlastníkem půdy. Funkční období trvalo tři roky a poslanci mohli být neomezeně znovuzvoleni. Poslanecká sněmovna mohla být rozpuštěna králem.

9.2.3 Moc soudní

Moc soudní zaznamenala podstatné změny, z ústavy je patrná snaha přiblížit se anglosaskému modelu soudnictví. Měl být především omezen vliv exekutivy, která dříve jmenovala soudce velmi často pod vlivem osobních zájmů. Pravomoc jmenovat soudce přešla na Nejvyšší soud. Ústava znovu zavedla pojem moc soudní. Text ústavy opět zahrnul právo užívání zvykového práva a instituci porotních soudů. Soudy finanční a obchodní byly zrušeny.³¹

---

³¹ PAREDES, Javier, *Historia contemporánea de España*, Barcelona, Ariel, 1998, str. 146

9.3 Práva a svobody

Ústava obsahovala doposud nejrozsáhlejší a nejpracovanější katalog práv a svobod. Podle některých autorů je to nejoriginálnější část ústavy, neboť vůbec poprvé garantuje široké svobody všem Španělům.

Lidská práva byla “neuzákonitelná“, což znamenalo to, že se jedná o práva původní, předcházející společenské smlouvě a neomezitelná zákonem, proto se v ústavě uznávají, nikoliv přiznávají.³²

Mezi nejvýznamnější práva patřila svoboda tisku a svoboda slova bez předchozí cenzury; žádný výtisk nesměl být zabaven, dokud se nedostal do oběhu. Dále bylo uznáno právo petiční, které mohli využít všichni Španělé a obrátit se se svou peticí na krále nebo na kortesy. Ústava rušila trest smrti za politické delikty, dále například zakazovala konfiskaci majetku a vyhoštění ze země. Nevyhlášená ústava upustila od konfesního charakteru státu a hlásala toleranci k jiným vírám než ke katolicismu. *„Národ je povinen udržovat a chránit víru a kněží katolického náboženství, které Španělé vyznávají. Ale žádný Španěl ani cizinec nesmí být pronásledován za náboženské smýšlení nebo víru, pokud je nebude projevovat veřejnými akty odporujícími náboženství.“* (čl. 14)

9.4 Královský dekret z roku 1856 a obnovení platnosti konstituce z roku 1845

Když Espartero roku 1856 odstoupil, musel se O'Donnell vyrovnat s revolučním hnutím. Po O'Donnellově zásahu byla progresivistická strana na pokraji rozpuštění a k moci se dostali umírnění, kteří zrušili revoluční vymoženosti a královským dekretem z roku 1856 byla obnovena ústava z roku 1845. O'Donnell se vrátil do vlády v roce 1858 jako vůdce strany Liberální unie. Cílem O'Donnellovy politiky bylo sjednocení protiabsolutisticky smýšlejících obyvatel. O'Donnell se snažil odvést lid od revolučních

---

³² ALBERT MÁRQUEZ, Marta María, *Los valores jurídicos en el contitucionalismo español*, Córdoba, Diputación de Córdoba, 2004, str. 174

nálad prostřednictvím zahraniční politiky a válečných výbojů, které měly posílit pocit národní sounáležitosti. Za stěžejní mezinárodní konflikty lze považovat válku s Marokem, která sice skončila vítězstvím, ale bez valných zisků pro Španělskou korunu, trestnou výpravu do Mexika a válku s Peru. Tyto operace však neměly žádné kladné výsledky, naopak příliš vyčerpaly státní pokladnu a O'Donnell a sním i celá Liberální unie přicházeli o své stoupence. Isabela II. tedy v roce 1864 opět povolala generála Narváeze. Za jeho vlády se umírnění spojili s katolickou reakcí a Isabela znovunastolila absolutistickou tradici, vláda byla prakticky v rukou dvorní komory. To pochopitelně vzbudilo nelibost liberálů, kteří se opět sjednotili za účelem svržení bourbonské dynastie. O postavě Isabely II. se dokonce hovořilo jako „tradiční překážce“ pokroku.³³

---

³³ PAREDES ALONSO, Javier, *La España liberal del siglo XIX*, Madrid, Biblioteca Iberoamericana, 2000, str. 92

10 Slavná revoluce roku 1869, odchod Isabely II. a „revoluční šestiletí“ do r. 1874 a Ústava z roku 1869

Po několika nezdařilých pokusech o převrat a sesazení královny došlo 18. září 1869 v Cádizu k puči vedenému generálem Serranem a generálem Juanem Primem, kterým měl být svržen režim i dynastie Bourbonů. Progresisté spojili své síly s demokraty a s Liberální unií. Královnina vojska nedokázala vzpouru potlačit a v Madridu se ustavila revoluční junta, jež předala vládu oběma generálům. Isabela II. uprchla do Francie. Nová vláda byla složená z Liberální unie a progresistů, demokraté se na vládě nepodíleli. Byly svolány ústavodárné kortesy, jejichž hlavním úkolem byla reforma předchozího režimu. Jelikož kortesy zvolily jako budoucí formu státu monarchii s novou dynastií, začalo hledání krále. Zatímním regentem se stal generál Serrano. Španělská královská rodina byla předem z kandidatury vyloučena a kandidátem na španělský trůn se stal portugalský Luis I., jenž korunu nepřijal a Leopold Hohenzollernský, který však nakonec kvůli protestům Napoleona III. korunu rovněž odmítl. V té samé době se z vlády ozývaly hlasy, že králem by se měl stát Espartero. Tato idea byla hojně podporována i lidem, který opakovaně předkládal kortesům petice za zvolení Espartera králem. Kortesy nakonec panovníkem zvolily Amadea Savojského, mimo jiné proto, že pocházel z rodu známého liberálními a antiklerikálními postoji.

10.1 Charakteristika ústavy

Ústava z roku 1869 byla ústavou revolučního šestiletí, byla vypracována a vyhlášena během pouhých dvou měsíců. V textu ústavy jsou patrné dvě tendence a to sice čistý tradiční liberalismus, který razili progresisté bránící svrchovanost lidu a ideály buržoazní revoluce. Druhou tendencí byl liberální kapitalismus. V ústavě je patrný vliv cizích konstitucí a samozřejmě také ústavy z roku 1812.

Ústava byla rigidní, reformu mohly iniciovat kortesy a to buď z vlastní vůle, nebo na návrh krále.

Ústava z roku 1869 je považována za první španělskou demokratickou konstituci. Mezi její důležité prvky patřil rozsáhlý katalog základních práv, který byl společný pro všechny občany, všichni občané měli zaručená politická práva a vůbec poprvé ústava

přiznala občanům například svobodu shromažďovací a svobodu sdružování, které měly velký vliv na rozvoj dělnického hnutí.

Ústava deklarovala suverenitu národa. Koncept suverenity národa dosáhl v ústavě z roku 1869 svého naplnění, neboť ústava byla sepsána a schválena kortesy, jejichž členové byli zvoleni prostřednictvím všeobecného volebního práva, senátoři a poslanci tedy reprezentovali celý národ. „*Španělský národ a ústavodárné kortesy zvolené jeho jménem všeobecnými volbami, v touze zaručit spravedlnost, svobodu a bezpečí a zajistit prospěch všech, kdo žijí ve Španělsku, vyhláší následující ústavu*“ (preambule). Otázkou však bylo, zda bude ustanovená moc monarchií nebo republikou.³⁴ Vláda dlouho hledala jednotné řešení pro budoucí formu státu, katalánští a aragonští demokraté prosazovali spolkovou republiku, zatímco Liberální unie a progresisté požadovali konstituční monarchii s novou dynastií. Státním zřízením se nakonec díky kortesům, v nichž většinu tvořili monarchisté, stala parlamentní monarchie. „*Monarchie je formou vlády španělského lidu*“ (čl. 33). Pojetí parlamentní monarchie v konstituci z roku 1869 se velmi lišilo od předchozích ústavních textů. Zatímco v předchozích ústavách bylo postavení krále pojímáno jako výsledek dlouhého historického vývoje, který předcházel ústavnímu státu, tak podle ústavy z roku 1869 bylo královo postavení založeno ústavou, která byla aktem svrchovanosti lidu. Ústavu byla ještě doplněna několika stěžejními zákony, jednalo se o volební zákon, zákon o moci soudní, trestní řád a trestní zákoník.

10.2 Státní instituce a dělba moci

Ústava explicitně zakotvovala dělbu moci, stejně jako předchozí konstituce. Nejednalo se však o přísné oddělení mocí, ale spíše o vymezení jejich vzájemné spolupráce. Vzájemné vztahy mezi státními orgány ale doznaly četných změn. Královi byla zachována pravomoc rozpouštět kortesy, ale jen za předem upravených podmínek. Ministři byli odpovědní kortesům za delikty spáchané při výkonu funkce, přičemž kongresu náležela obžaloba a senátu rozhodnutí.

---

³⁴ SECO SERRANO, Carlos, *Historia del conservadurismo español*, Madrid, Ediciones Temas de hoy, 2000, str. 151

10.2.1 Moc výkonná, král a vláda

Ústava stanovila, že moc výkonná je v rukou krále, kterýžto ji vykonává prostřednictvím ministrů. Vzhledem k tomu, že byla ústava psaná ještě před tím, než bylo známo, kdo na španělský trůn dosedne, nebyla ústava šitá na míru konkrétní osobě, nýbrž podle modelu parlamentní monarchie.

Osoba krále byla v ústavě 1869 nedotknutelná a král nebyl za své činy odpovědný, odpovědnost nesli ministři. Dohled nad vládou byl vykonáván prostřednictvím interpelací a odpovědností ministrů kortesům.

10.2.2 Moc zákonodárná: kortesy

Ústava z roku 1869 zachovala dvoukomorové kortesy, přičemž obě komory měly stejné funkce a kompetence. Také se zachovaly názvy kongres pro dolní komoru a senát pro komoru horní. Důležitým přínosem ústavy pro kortesy bylo získání větší nezávislosti na moci výkonné. Král však mohl kortesy během volebního období jednou rozpustit i bez jejich souhlasu. Kortesům náležela moc zákonodárná, král měl zákonodárnou iniciativu, zákony podepisoval a vyhlašoval, ale oproti minulým ústavám mu už nenáleželo právo veta. Ústav zakotvovala reprezentativní mandát členů kortesů.

Volební období poslanecké sněmovny trvalo tři roky. Na každých čtyřicet tisíc obyvatel připadal jeden poslanec. Volby byly upraveny volebním zákonem a ústava, stejně jako zákon, zakotvovala pro obyvatele Pyrenejského poloostrova a přilehlých ostrovů univerzální přímé volební právo pro muže starší 25 let, zatímco na Kubě a v Portoriku bylo volební právo omezeno majetkovým a cenzem a cenzem vzdělání.

Do senátu byli voleni zástupci podle provincií. Aktivní právo bylo rovněž univerzální, ale nepřímé. Pasivní volební právo náleželo pouze Španělům starším čtyřiceti let, kteří požívají občanských práv a vykonávali veřejné funkce.

Funkční období senátu bylo závislé na kongresu, na konci každého funkčního období dolní sněmovny se obměňovala čtvrtina senátu.

10.2.3 Moc soudní

Soudnictví bylo nadále spravováno králem a jurisdikce náležela pouze soudům. Nezávislost soudců byla posílena, stejně jako jejich odpovědnost a neodvolatelnost.

Ústava zakotvovala jednotnost zákoníků a zvykového práva. Dále ústava počítala s existencí porotních soudů, které rozhodovaly v případech politických trestných činů nebo i v jiných případech, které stanovil zákon.

Ústava však stanovila přednost zákonů vydaných kortesy před ostatními normami.

10.3 Práva a svobody

Ústav z roku 1869 obsahovala pod nadpisem „O Španělech a jejich právech“ jeden z nejrozsáhlejších a nejdetailněji propracovaných katalogů práv a svobod španělských ústav 19. století, výčet práv nebyl uzavřený, počítalo se i se začleněním práv, která nebyla v ústavě explicitně uvedena. Lidská práva jsou v ústavě prezentována jako přirozená, absolutní, neuzákonitelná a neomezená. Španělé dokonce mohli požadovat odškodnění za porušení základních práv ze strany státní správy nebo soudnictví.

Jedním z nejdiskutovanějších práv byla svoboda vyznání, kterou zakotvil článek 21, jenž garantoval cizincům soukromé i veřejné praktikování jakékoliv víry, stejné právo bylo zaručeno i Španělům. Povinností národa bylo však i nadále bránit katolickou víru a kněží. Rovněž byly uzákoněny civilní sňatky.

S těmito ustanoveními pochopitelně nesouhlasila katolická církev, která bojovala za jednotné náboženství a odvolávala se na konkordát z roku 1851.

Významné bylo rovněž již výše zmíněné přiznání univerzálního volebního práva.

„Univerzální volební právo se stalo podmínkou 'sine qua non', aby se dalo hovořit o skutečné rovnosti a volnosti o spravedlivém politickém uspořádání.“³⁵ Tuto tezi shrnuje slavné Rosasovo zvolání: „Bud' suverenita lidu a všeobecné volební právo, nebo nic!“

---

³⁵ ALBERT MÁRQUEZ, Marta María, *Los valores jurídicos en el contitucionalismo español*, Córdoba, Diputación de Córdoba, 2004, str. 187

11 Návrh federální ústavy z roku 1873

11.1 Historické okolnosti: Abdikace Amadea Savojského a vyhlášení 1. Španělské republiky

Amadeus Savojský se netěšil v zemi velkému respektu a to ani mezi svými přívrženci, lid jím opovrhoval. Širší masy navíc stále požadovaly republiku. V roce 1872 zasedla v parlamentu převaha republikánů, napětí v zemi ještě zvyšovala karlistická povstání podporovaná církví a mnozíci se atentáty na politické představitele, jejichž obětí se stal i generál Prim. Amadeus Savojský neviděl jiné východisko ze situace než svou abdikaci a v únoru roku 1873 se vzdal španělského trůnu. V den abdikace Amadea Savojského byl projednán zákon o vyhlášení republiky, který byl nakonec schválen ještě monarchickými kortesy. Následujícího dne byla kortesy vyhlášena první španělská republika. Počátky republiky nebyly nikterak lehké.

Ve volbách do ústavodárných kortesů, které se konaly od 10. do 13. května 1873, zvítězili federální republikáni. V čele vlády stanul Figueras, jeho vláda však nebyla vzhledem k neustálým sporům mezi novými republikány, kteří byli odnoží radikálů, a starými republikány schopna jakéhokoliv konsenzu. Krize španělského státu se tak ještě prohlubovala a Figueras už v červnu podal demisi a ve funkci byl nahrazen Pi y Margallem, který sestavil novou vládu a zahájil diktátorský režim.

Pi y Margall čelil velkému odporu zástupců jednotlivých krajů, podařilo se mu zabránit vyhlášení samostatného katalánského státu, ale nezabránil již vytvoření samostatných kantonů na jihu země. Jeho situaci ještě komplikovali karlisté, kteří byli podporováni zahraničními monarchisty a rozpoutali na severu země kruté boje. Pi y Margall předložil nový návrh ústavy, který však nebyl kvůli lokálním povstáním a rozpuštění kortesů projednán. Již v červenci byl Pi y Margall donucen k demisi.

11.2 Charakteristika ústavy

Text ústavy byl prosazen většinou, kterou v ústavodárných kortesech tvořili republikáni. Na návrhu ústavy je patrný vliv ústavy z roku 1869 a federální ústavy Spojených států amerických. Hlavními požadavky na ústavu bylo zachování

demokratických svobod, dělba moci a rozdělení území. Tyto prvky byly převzaty z liberální ústavy z roku 1869. Jednalo se o text nepříliš rozsáhlý a ústava byla rigidní.

Ústava zakotvovala jako formu státního zřízení federální republiku, jejíž státy měly být tvořeny bývalými španělskými královstvími. Státům bylo přiznáno právo na vlastní státní orgány, zastupitelstva a vlády, které měly být voleny prostřednictvím všeobecného volebního práva. Členské státy měly právo mít vlastní ústavu, která však musela být schválena federálními kortesy a nesměla být v rozporu s federální ústavou. Všechny státy měly mít čtyři zástupce v senátu. Ústava se hlásila k principu suverenity národa a nově i k principu demokracie, který spočíval v uznání suverenity národa a všeobecného volebního práva, které mělo být přiznáno i ženám. *“Žádný Španěl, který požívá občanských práv, nesmí být zbaven volebního práva“* (čl. 18). Jen univerzální volební právo mohlo zajistit skutečnou realizaci suverenity národa. Princip rovnosti je vyjádřen v článku 7, který zakotvoval rovnost před zákonem a také například v článku 37, kterým se rušily šlechtické tituly. Ústava měla obsahovat rozšířený katalog klasických lidských práv. Na rozdíl od všech předchozích ústav nezakotvoval ústavní návrh z roku 1873 konfesní charakter státu nýbrž laicismus: *„Církev je oddělena od státu“* (čl. 35), *„Je zakázáno, aby národ, stát, nebo členské státy podporovaly ať přímo či nepřímo jakékoliv náboženství“* (čl. 36). Vedení matričních záznamů přešlo na civilní orgány.

11.3 Dělbba moci a stání orgány

Ústavní návrh z roku 1873 počítal se striktní dělbou moci. Moc zákonodárná náležela výhradně kortesům, moc soudní byla vykonávána soudy a moc výkonná radou ministrů. Kromě těchto tří klasických mocí zavedla ústava ještě takzvanou sjednocující moc, která náležela prezidentu republiky.

11.3.1 Prezident

Prezident měl plnit funkci takzvané spojující moci, měl být propojením mezi ostatními státními mocemi. Prezident měl být volen v nepřímých všeobecných volbách prostřednictvím volebních junt, do nichž se konaly všeobecné volby v každém z členských států na dobu čtyř let, po skončení funkčního období nemohl být prezident ihned znovu zvolen. Prezident představoval nejvyšší moc ve státě, reprezentoval národ,

měl právo zákonodárné iniciativy, vyhlašoval zákony, ale neměl právo vetovat zákony schválené kortesy, neomezeně jmenoval a odvolával předsedu vlády.

Konstituční návrh počítal také s funkcí viceprezidenta.

11.3.2 Moc výkonná

Moc výkonná byla v rukou vlády, v jejímž čele stál předseda. Vláda měla právo zákonodárné iniciativy a vykonávala zákony. Vláda disponovala prostředky pro udržení vnitřní bezpečnosti, měla zákonodárnou iniciativu a podílela se i na moci soudní tím, že jí usnadňovala pružný výkon jejích funkcí (čl. 72, odst. 6).

Vláda vysílala do všech států federace delegáta, který měl dohlížet na dodržování ústavy a právního pořádku.

11.3.3 Kortesy

V kortesech se v ústavním návrhu z roku 1873 objevila změna, která spočívala v posílení poslanecké sněmovny oproti senátu, který přišel o právo zákonodárné iniciativy. Jednalo se o takzvaný nedokonalý bikameralismus. Kortesy se měly scházet každý rok, během, kterého se měly konat dvě legislatury. Aby byla dodržena dělba moci, byla funkce senátora nebo poslance neslučitelná s funkcí ministra. Ústava upravovala možnost kortesů zabránit absencím členů parlamentu. Návrh ústavy přiznal poslancům a senátorům finanční odměnu za výkon funkce.

Poslanecká sněmovna měla právo zákonodárné iniciativy a všechna projednávání zákonů se zahajovala v poslanecké sněmovně. Členové poslanecké sněmovny byli voleni v přímých všeobecných volbách. Poslanecká sněmovna, jakožto zástupce lidu, nemohla být rozpuštěna exekutivou.

Senát fungoval jako reprezentativní orgán členských států a senátoři byli do funkce voleni v jednotlivých kortesech. V pravomoci senátu bylo dohlížet, jestli zákony schválené poslaneckou sněmovnu neporušují absolutní práva, nebo nezasahují do pravomoci státních orgánů, či nejsou v rozporu s ústavou. Pokud senát shledal porušení některých ustanovení, byla sestavena komise, která kongresu předložila návrh. Senát sice již neměl právo zákonodárné iniciativy, ale měl právo dočasného veta.

11.3.4 Moc soudní a kontrola ústavnosti

Moc soudní byla úplně nezávislá na dalších mocích a byla spravována Nejvyšším federálním soudem, který byl složen ze soudců ze všech členských zemí. Nejvyšší soud měl také řešit spory mezi ústředními orgány a členskými státy, nebo mezi členskými státy navzájem. Nejvyšší soud měl funkci ústavního soudu a v jeho pravomoci bylo zrušovat zákony, které byly v rozporu s ústavou. Všichni soudci byli jmenováni po složení soudcovské zkoušky.

11.4 Práva a svobody

Návrh ústavy obsahoval katalog práv, v němž je patrný vliv přirozenoprávní teorie: „*Každá osoba má na území Republiky zajištěna přirozená práva, která nikdo ani žádný zákon nemůže omezit nebo zakázat*“. Řadu práv považuje ústava za přirozená, předcházející a nadřazená právní úpravě. Kromě těchto absolutních práv zakotvila ústava další práva jako například právo na práci a obchod, listovní tajemství, právo shromažďovací. Ústava stanovila v článku 34 náboženskou svobodu: „*Výkon všech náboženství ve Španělsku je svobodný.*“

11.5 Neúspěch konstitučního návrhu

Politická situace ve Španělsku konstitučnímu návrhu příliš nepřála, ústavu odmítali jak stoupenci monarchie, tak odpůrci federace, kteří požadovali větší autonomii jednotlivých oblastí. Hlavními odpůrci federalismu se staly oblasti Andalusie, Murcie a Valencie, kterým se dostávalo od jejich vůdců, kasiků, zkreslených informací. Tyto oblasti, které se nikdy před tím neprojevovaly separatisticky, nakonec vystoupily i proti republikánskému zřízení. Naděje na přijetí návrhu byly definitivně zmařeny v prosinci roku 1874, kdy v zemi došlo ke státnímu převratu pod vedením generála Pavíy, který předal moc Serranovi, jenž konstituční návrh zamítl a znovu vyhlásil Ústavu z roku 1869, kterou ovšem posléze odvolal. Zrušení ústavy odůvodnil potřebou znovunastolení ztraceného veřejného pořádku.

12 Pád 1. republiky a období restaurace monarchie a Ústava z roku 1876

Třetím prezidentem se stal Nicolás Salmerón, který vedl boj proti jižním kantonům, které považoval za velké nebezpečí pro stabilitu státu a povolal proti nim obnovenou armádu, již pak kantony velmi snadno podlehly. Salmerón tak ztratil možnou podporu rolnictva a navíc připravil karlistům prostor pro snadný postup. Po necelém měsíci byl Salmerón ve funkci nahrazen Castelarem, kterému kortesy odhlasovaly téměř diktátorské pravomoci. Castelarovi se podařilo federativní kantony úplně zlikvidovat.

2. ledna 1874 se sešlo shromáždění, na kterém se začala projednávat otázka složení nové vlády a bývalý prezident Salmerón ohlásil účastníkům zasedání, že Madrid je obléhán generálem Pavíou, který míří do sněmovny. Pavía se na shromáždění skutečně dostavil a prohlásil, že hodlá podporovat vládu složenou ze všech stran s výjimkou karlistů a federalistů, v jejímž čele bude stát Serrano. Hlavním cílem bylo skoncovat s karlismem a kantonalismem a obnovit veřejný pořádek. Generál Serrano byl tedy prohlášen diktátorem, avšak s jeho vládou nesouhlasili ani republikáni ani monarchisté, kteří připravovali restauraci bourbonské dynastie.

Alfons, syn Isabely II., se prohlásil za stoupence konstituční monarchie a získal si tak přízeň většiny generálů. V listopadu roku 1874 byl Alfons XII. prohlášením generála Martína Campose uveden na španělský trůn. Vlády se ujala tzv. alfonsistická koalice v čele s Cánovasem del Castillem.

12.1 Charakteristika ústavy

Text ústavy z roku 1876 je stručný, přesto obsahuje přesnou regulaci struktury a funkcí státních orgánů, katalog práv a svobod a základní ústavní principy. Do jisté míry se vrací k pojetí z Ústavy z roku 1845, je ale liberálnější. Autor ústavy se přikláněl k takzvané historické ústavě, podle něj vycházela legitimita monarchie z historie země nikoliv z ústavy. Cánovas upozorňoval, že v historii Španělska měly svou tradici kortesy a dědičná monarchie, tyto dvě instituce se tedy staly základním požadavkem pro novou ústavu. V Ústavě z roku 1876 není explicitní zmínka o suverenitě, neboť v ústavě

se nemají objevovat čistě filozofické deklaráce, ústava má regulovat jednotlivé moci ve státě, tudíž ústava obsahuje vše.³⁶

V textu vyhlášení ústavy je suverenita přiznána králi a kortesům, jednalo se o takzvanou sdílenou suverenitu, stejně jako v ústavě z roku 1845, kdy se z konstitucí daných orgánů stávají orgány ústavodárné a tedy král a kortesy mají dát zemi novou ústavu. V samotném textu ústavy již však není suverenita explicitně přiznána nikomu.

Ústav byla flexibilní a mohla být pozměňována stejným způsobem jako běžné zákony.

12.2 Státní instituce a dělba moci

Dělba moci nebyla v ústavě z roku 1876 striktní, jako tomu bylo v případě ústavy z roku 1973, neboť králi náležela částečně kromě moci výkonné i moc zákonodárná.

12.2.1 Moc výkonná: král a vláda

Přestože měl Cánovas v úmyslu zakotvit sdílenou suverenitu krále a kortesů, pozice krále byla nakonec v ústavě velmi posílena a královy pravomoci přesahovaly pravomoci kortesů. Král požíval četných privilegií, jeho osoba byla posvátná a nedotknutelná, za královy činy byli odpovědní ministři, kteří kontrasignovali dokumenty vydané králem.

Úkolem krále bylo vykonávání zákonů a zachování vnitřní i vnější bezpečnosti státu, podepisoval a vyhlašoval zákony, byl vrchním velitelem armády, jmenoval například předsedu a místopředsedu senátu. K úkonům, které mohly ovlivnit integritu země, jako například povolení vstupu a pobytu cizích vojsk, ratifikace mezinárodních smluv nebo abdikace, potřeboval král zmocnění zvláštním zákonem.

Králův vliv na moc zákonodárnou spočíval hlavně v jeho právu absolutního veta, zákonodárné iniciativě, svolávání a rozpouštění kortesů a zahajování a ukončování jejich zasedání. Pokud ovšem král kortesy rozpustil, měl povinnost je znovu svolat.

---

³⁶ zápis z jednání z 20. 4. 1876 in ALBERT MÁRQUEZ, Marta María, *Los valores jurídicos en el contitucionalismo español*, Córdoba, Diputación de Córdoba, 2004, str. 824

Hlavní podíl na moci výkonné měla vláda. Ústava definovala vládu jako kolektivní orgán, v jejímž čele stál předseda, kterým byl králem jmenován předseda té strany, která v parlamentu získala většinu. Ministři byli z výkonu své funkce odpovědní a odpovídali rovněž za úkony krále. Všichni členové vlády byli trestně odpovědní, obžalobu proti nim vznášel kongres a funkci soudu plnil Senát. Případným konfliktům mezi zástupci jednotlivých stran a nestabilitě vlády měl předcházet takzvaný princip dvojí důvěry, kdy ministrům jmenovaným králem musela být vyslovena důvěra parlamentem.

12.2.2 Moc zákonodárná a kortesy

Kortesy v ústavě z roku 1876 byly dvoukomorové, přičemž obě komory, Senát a Poslanecká sněmovna, měly stejné pravomoci, čímž byl naplněn model dokonalého bikameralismu. Komory měly právo zákonodárné iniciativy a právo suspenzivního veta, které uplatňovaly vůči návrhům druhé komory. Všichni členové kortesů byli podle ústavy nedotknutelní a nestíhatelní. Byli však trestně odpovědní, pravomoc v kauzách členů kortesů náležela Nejvyššímu soudu, kterému ústava v těchto případech umožňovala aplikaci zvykového práva. Komory zasedaly i nadále veřejně, přičemž jednotlivé komory zasedaly zvláště a bez přítomnosti krále.

Poslanci byli voleni na pět let. Aktivní volební právo bylo až do roku 1890 omezeno vysokým majetkovým cenzem, takže většina obyvatelstva zůstala bez volebního práva. Pasivní volební právo zůstalo rovněž značně omezeno majetkovými poměry kandidátů. Funkce poslance byla slučitelná s funkcí ministra. Přestože ústava přiznávala formálně oběma komorám stejné pravomoci, v praxi se projevila určitá převaha poslanecké sněmovny při projednávání návrhů zákonů týkajících se financí.

Senát byl složen ze tří skupin senátorů. První skupinu tvořili senátoři, kteří funkci zdědili. Druhá skupina byla složena ze senátorů jmenovaných králem, kteří byli členy vyšších společenských vrstev, a jejich funkce byla doživotní. Celkový počet senátorů z obou těchto skupin nesměl přesáhnout 180 členů. Třetí skupinu tvořili senátoři, kteří byli do funkce zvoleni státními korporacemi a nejvýznamnějšími daňovými poplatníky.

Funkce senátora nebyla slučitelná s funkcí ministra.

Právě volební systém způsobil nerovnováhu mezi kortesy a králem, který díky možnosti jmenování části členů senátu a omezenému volebnímu právu do kongresu získal nad kortesy lepší kontrolu. Kortesy neměly možnost vykonávat nad králem dozor, zatímco král mohl kortesy rozpustit.

12.2.3 Soudnictví

Soudnictví bylo stejně jako v předchozích ústavách spravováno ve jménu krále a bylo blíže upraveno speciálním zákonem. Ústava deklarovala jednotné užití zákoníků a jednotné užití zvykového práva u civilních a trestních soudů. Soudnictví mohly vykonávat pouze soudy, soudci byli neodvolatelní a odpovědní a mohli být do funkce jmenováni po složení speciální zkoušky.

12.3 Práva a svobody

Z hlediska práv a svobod zachovala ústava z roku 1876 strukturu a principy úpravy práv a svobod jako ústava z roku 1869, zavedla ale omezující opatření pro státní moc, která nemohla do práv a svobod zasahovat. Ústava nezpochybovala přirozená lidská práva, ale výkon řady práv byl jasně vymezen. Práva a svobody mohly být blíže upraveny a omezeny běžnými zákony. Vláda podle ústavy mohla v případě, že nebyly shromážděné kortesy, práva potlačit, k čemuž v praxi skutečně docházelo.

Ústava zakotvovala zákaz cenzury. Přesto bylo od roku 1874 přijato několik opatření, která zaváděla cenzuru a jimiž byly rušeny některé noviny, jež byly shledány protivládními. V roce 1875 byl zakázán republikánský tisk. Zákaz cenzury byl proto ještě doplněn zvláštními zákony, které měly sloužit k potrestání porušení tiskové svobody. V roce 1879 byl přijat tiskový zákon, který stanovil povinnou vládní licenci pro nová periodika a zároveň definoval celou řadu tiskových deliktů a ilegální tisk. Tiskové právo bylo později rozvedeno speciálním tiskovým zákonem z roku 1883, který je považován za jeden z nejliberálnějších, zmírnil podmínky pro povolení k publikování nových periodik a stanovil, že periodika mohou být zakázána pouze soudem.

Při projednávání ústavy způsobila opět dlouhé polemiky otázka náboženství. Liberálové prosazovali zakotvení náboženské svobody, zatímco církev naopak požadovala náboženskou jednotu. Výsledkem byl článek 11, který je kompromisem

obou tendencí, zakotvuje katolictví jako náboženství státu a zároveň zakazuje, aby někomu bylo bráněno v praktikování jeho náboženství. Katolické náboženství ale přeci jen mělo výsadnější pozici, neboť praktikování jiné víry nesmělo snižovat respekt ke katolicismu a církevní hodnostáři byli podporováni státem.

Ústava neupravovala právo volební a ponechala tuto otázku speciálnímu volebnímu zákonu. Volební zákony byly nakonec postupně vydány tři, přičemž první dva uzákonily volební právo omezené cenzem, což nakonec změnil zákon z roku 1890, zavádějící všeobecné volební právo pro muže starší pětadvaceti let. Z politických práv zůstalo poněkud stranou právo shromažďovací, jež bylo upraveno až v roce 1878.

12.4 Systém dvou stran

Stabilita ústavy a monarchie měla být zajištěna alternací dvou nejsilnějších stran v zemi, tedy konzervativců a liberálů. Cánovas byl velkým obdivovatelem britského systému dvou stran, ale jeho model se od modelu britského lišil v tom, že britský systém byl zastupitelský, neboť složení dolní komory záviselo na vůli voličů, zatímco Cánovas byl odpůrcem všeobecného volebního práva, které nazýval „rozpadem společnosti“³⁷, tudíž dolní komora nereprezentovala všechny vrstvy společnosti.

Volby byly ovládány takzvaným klientelismem, poslanci byli voleni proto, aby získali výhody pro své voliče. Pokud se jim to nepodařilo, dali voliči hlas někomu, u něžž bylo pravděpodobnější, že sliby splní. I tomu měl zabránit systém dvou stran. Alternace stran se měla řídit několika pravidly, strany musely dodržovat ústavní zásady, musely respektovat vládu jiné strany a strana, která se dostala k moci, měla respektovat práci strany předchozí. Stěžejní roli v tomto systému zastával král, který rozhodl o straně, jíž projeví důvěru. Když král zvolil stranu, byly vyhlášeny volby a kasikové, významné osobnosti z řad drobné šlechty a buržoazie, měli za úkol získat co nejvíce hlasů, aby strana získala parlamentní většinu. Tento systém tedy bohužel vedl k falšování volebních výsledků a volby byly pouhou formalitou a u moci se držela stará oligarchie vlastníků půdy.

---

³⁷ VINCENT, Mary a STRADLING, R.A., *Svět Španělska a Portugalska*, Praha, Euromedia group, 1997, str. 138

Ve Španělsku se u moci střídali Liberální konzervativci v čele s Cánovasem a Liberální strana v čele se Sagastou, žádná jiná strana zastoupení ve vládě neměla. Jednotlivé strany vládly tak dlouho, dokud dokázaly mít většinu. Systém „rotativismu“ přinesl Španělsku období trvalé konstituční vlády, politické stability a ekonomického rozvoje, který ovšem umožnil růst nových politických sil. Systém dvou stran byl ovládnut úplatkářstvím a podvody, což vedlo u široké veřejnosti k nedůvěře a apatii a lidé se uchýlovali k mimoparlamentním politickým hnutím jako separatismu, socialismu či anarchii.

13 Závěr 19. století a krize roku 1898

Od roku 1874 až do roku 1881 vládl v zemi Cánovas y Castillo. V roce 1881 byla uvedena v praxi alternace stran a v čele vlády stanul Sagasta, který se s Cánovasem střídal u moci až do roku 1885, kdy se Sagasta stal opět předsedou vlády a ve funkci setrval až do roku 1890. Za jeho vlády se podařilo prosadit řadu reforem jako například schválení zákona shromažďovacího, vytvoření občanského zákoníku a zavedení všeobecného volebního práva. Když Liberální strana splnila svůj program, uvolnila prostor konzervativcům. Léta „pokojného střídání“ a politické stability byla ukončena nepokoji a atentátem na Cánovase.

Poslední roky devatenáctého století byly poznamenány politickou nestabilitou a sociálními bouřemi, množily se atentáty anarchistů, jejich obětí se stal nejen Cánovas, ale i další dva předsedové vlády. Odpovědí vlády na tuto situaci byly represe skupin, které oponovaly systému.

Po smrti Alfonse XII. vykonávala v zemi regentství jeho manželka Marie Kristina, která se stala španělskou regentkou. Za její vlády se zvyšovalo napětí v amerických koloniích, které požadovaly separaci od Španělska. V roce 1895 vypukla kubánská válka a o rok později válka filipínská. Roku 1898 došlo ke krizi, za níž Španělsko přišlo o poslední kolonie. Po porážce ve španělsko-americké válce postoupilo Portoriko, Guam a Filipíny a Kuba přešla pod protektorát USA. „Katastrofa roku 1898“ představovala zhroucení impéria a ve veřejnosti vzbudila pocit národního ponížení. Náladu Španělů vyjádřila jedna kastilská polemika: *„Vše se v této ubohé zemi zhroutilo; není tu vlády, není voličů, není stran, není loďstva, není armády. Vše je v troskách a v úpadku.“*³⁸

---

³⁸ VINCENT, Mary a STRADLING, R.A., *Svět Španělska a Portugalska*, Praha, Euromedia group, 1997, str.146

14 Závěr

Během 19. století bylo ve Španělsku sepsáno celkem 10 ústavních textů, z nichž však mnohé nevstoupily v platnost. Některé proto, že nebyly vůbec vyhlášené, jiné proto, že nebyly respektovány a ústavní praxe byla často vzdálená ústavním principům. Přijetí konstitucionalismu bylo velmi obtížné, neboť mnoho obyvatel nebylo otevřených myšlenkám liberalismu, protože absolutistický režim a stavovské uspořádání společnosti byly mezi lidem hluboko zakořeněny. Španělé si jen pomalu zvykali na reformy, které liberalismus přinesl, mnozí jim dokonce kladli odpor. Boj mezi silami rodící se buržoazie a stoupenci feudalismu byl nekonečný a Španělsko během devatenáctého století prošlo tolika revolucemi a převraty jako žádný jiný stát v Evropě.

Liberalismu se snažil politickou odpovědnost přenést co nejvíce na lid, volební právo bylo proto stěžejním tématem při projednávání ústavních návrhů. Přání liberálů, aby se na politickém životě mohlo prostřednictvím zástupců v kortesech podílet co nejvíce občanů, se pomalu, ale jistě naplňovalo. V roce 1834 bylo volební právo přiznáno 0,15% obyvatel, zatímco v roce 1873 už to bylo 27% obyvatel³⁹. Nicméně systém dvou stran, který podporoval klientelismus, vedl k nereprezentativním volebním výsledkům.

Díky liberálům se neodmyslitelnou součástí španělských konstitucí staly moderní ústavní principy rovnosti a suverenity lidu a samozřejmě katalogy práv a svobod. Španělsko však ještě muselo v následujícím století prožít mnoho krutostí, než byly tyto ideály naplněny.

---

³⁹ PAREDES, Javier, *Historia contemporánea de España*, Barcelona, Ariel, 1998, str. 148

15 Seznam literatury

Actas de la comisión de Constitución(1811-1812), Instituto de Estudios Políticos, Madrid, 1976

ALBERT MÁRQUEZ, Marta María, *Los valores jurídicos en el contitucionalismo español*, Diputación de Córdoba, 2004, Córdoba

BAHAMONDE, Andrés a MARTÍNEZ, Jesús, *Historia de España siglo XIX*, Madrid, Catedra,2007

BARTOŠ, Lubomír, *Dějiny a kultura Španělska*, Brno, Masarykova Univerzita, 1998

CARR, Raymond, *España 1808-1975*, Barcelona, Editorial Ariel, 2003

COLOMER VIDAEL, Antonio, *Los liberales y el origen de la monarquía parlamentaria en España*, Madrid,Prensa y Ediciones Iberoamericanas, 1998

FERNÁNDEZ GARCÍA, Antonio, *Introducción y notas a la Constitución de Cádiz*, Madrid, Castalia, 2002

GAGTO FERNÁNDEZ, ALEJANDRE GARCÍA a kol. *El derecho histórico de los pueblos de España*, Agisa, 6. Edición, Madrid, 1990, (str. 208)

KOLEKTIV AUTORŮ Právnické fakulty UK, *Dějiny evropského kontinentálního práva*, Praha, Linde, 2003

NAVAS CASTILLO, Antonia i Florentina, *Derecho constitucional*, , Madrid, Dykinson, 2005

PAREDES, Javier, *Historia contemporánea de España*, Barcelona, Ariel,1998

RINGROSE, David, *España 1700-1900-el mito del fracaso*, Madrid, Alianza Universidad, 1996

SECO SERRANO, Carlos, SECO SERRANO, Carlos, *Historia del conservadurismo español*, Madrid, Ediciones Temas de hoy, 2000

TUÑÓN DE LARA, Manuel, *La España del siglo XIX*, Madrid, Ediciones Akal S.A., 2000

TUÑÓN DE LARA, Manuel, NOVALES, Gil, a kol., *VII Coloquio de Pau, de la Crisis del antiguo regimen e industrialización en la España del siglo XIX*, M., Editorial Cuadros para el dialogo, S.A., Madrid, 1997

UBIETO ARTETA, Antonio, *Dějiny Španělska*, Praha, Lidové noviny, 1995

VILLARROYA, Joaquín Tomás, in Seco Serrano, Carlos, *Historia del conservadurismo español*, Madrid, Ediciones Temas de hoy, 2000

VINCENT, Mary a STRADLING, R.A., *Svět Španělska a Portugalska*, Praha, Euromedia group, 1997

Estatuto de Bayona de 1808

Constitución española de 1818

Estatuto Real de 1834

Constitución española de 1837

Constitución española de 1845

Proyecto constitucional 1852

Constitución española de 1856

Constitución española de 1869

Proyecto de la Constitución Federal de 1873

Constitución española de 1876

Poznámka: ze španělských originálů přeložila Markéta Mlezivová

16 Abstract

Constitutional development of Spain in 19th century

I have chosen this topic in particular because I am interested in Spanish culture and history.

I have focused in my thesis on constitutional development of Spain in 19th century that was essential not only for Spain itself but also for the rest of Europe because Spanish constitution from year 1812 has become a paragon for many European countries. My goal was to capture political-social conditions on Iberian peninsula in 19th century and historical circumstances leading to acceptance of individual constitutions.

The thesis is divided into chapters, each of which refers to one constitution, or a draft of one, in a chronological order. Chapters are divided into sections that explain approach to outstanding topics such as scale and extent of individual state powers, monarch's power, political institutions, concept of suffrage and human rights and freedoms.

For Spanish society was typical social stratification and persisting feudalism, strong influence of the Church and the nobility. The whole 19th century was affected by conflicts between conservatives and liberals. While conservatives were defending their historical privileges and were denying attempts on revolutionary reform, the liberals were claiming equality of all citizens before the law, fundamental human rights, of which suffrage was the most essential and also they required restricted state power and separation of powers.

Persisting ideological struggle caused that it was extremely difficult to enforce reforms and military uprisings were quite an often display of political culture.

Ten constitutions, statutes or drafts had been composed during the 19th century and my thesis analyzes in particular concepts of constitutional principles, arrangement of political institutions and last but not least granting of human rights and freedoms, suffrage above all.

Bayonne Statute had become the first constitutional document. It was significant due to restrictions of monarch's powers and due to mutual control of individual state powers.

The largest space has been dedicated to the Cádiz Constitution from year 1812 that had become a symbol of constitutional development in 19th century and the liberals' unattainable goal. It was the first actual Spanish constitution and at the same time one of the most liberal constitutions of the era. The constitution was based on principles of nation's sovereignty, equality and separation of powers. It had essential influence on position of oversea colonies.

Subsequent constitutional document was the Royal Statute from year 1834. It had implemented bicameralism and hadn't contained any declaration of rights and freedoms.

The Constitution of 1837 further reinforced power of the monarch. For the first time the term of „judicial power“ had been used in a constitution. Important feature of this constitution was a shift to religious freedom, it had recognized other religions than catholicism.

„Moderate“ constitution from year 1845 was based on principles of shared sovereignty, the influence of conservative ideology is notable. Despite underlying principle of separation of powers, the autonomy of Parliament and human rights and freedoms had been restricted as opposed to power of the monarch. Confessional character of the state was restored.

There had been two attempts to reform the Constitution of 1845 however neither had come in force. The first one from year 1852 intended to even intensify the power of the Crown and reduce competency of parliament, exercise of suffrage and human rights and freedoms. Constitutional draft from year 1956 was based on progressive ideas such as religious tolerance, very detailed list of human rights, separation of powers and autonomy of the Parliament.

The Glorious Revolution Constitution from year 1869 is recognized as the first Spanish democratic constitution. Its most fundamental benefit is the implementation of universal male suffrage.

Aims of the draft of the First Republic Constitution from year 1873 were to preserve democratic freedoms, separation of powers and territorial division. It determined federal republic as a state system.

Constitution from year 1876 leads back to concept of the constitution from year 1845, yet it was more liberal. Stability of the constitution and monarchy should had been attained through system of alternation of two political parties, the liberals and the conservatives. However, this system had only lead to manipulation of election.

Conclusion of the thesis is focused on the end of the 19th century and outlining of crisis of year 1898 that lead to breakdown of the empire and inflicted the feeling of national humiliation. The dying years of the 19th century were affected heavily by political instability and social unrest.

Klíčové výrazy

Ústavněprávní vývoj Španělska

Rozbor ústavy

Constitutional development of Spain

Constitution analysis